

**PUBLICAȚIE SAPTĂMINALĂ EDITATĂ DE
GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL**

ANUL I • NR. 26 • 13 IULIE 1990

DIN SUMAR:

HANDICAPAȚII : Dreptul la afecțiune și demnitate ■ „Glorioasele revoluții ale Europei răsăritene” – Aceasta este cu puțință realmente, semnat de Agnes Heller ■ **ACCENTE** semnate de : Alina Mungiu, Annie Benteoiu, Dan Deșliu, Bedros Horasangian și Dan Pavel ■ Convorbire cu profesorul Pierre Kende : „România face parte, totuși, din Europa” ■ Adam Michnik : „Biserica și forțele de stînga” ■ Arșavir Aterian și Luli August-Sturdza își amintesc de Constantin Noica ■ Henri Wald despre „Valoarea diferenței” ■ Sorin Dumitrescu : „Boicotul înmormântat al grădini” ■ **EXTRAS** : traduceri din presa de peste hotare ■ „Vechi scenarii, actori noi”, semnat de Andrei Cornea ■ Serialul „Bucătăreasa și mincătorul de oameni” de André Glucksmann

NOTA DE PLATĂ

O scurtă știre din Libération (3 iulie '90) sub titlul : România – recompensă ne informează că : „Guvernul român a acceptat ieri „principiul unei creșteri” a salariului minerilor datorită condițiilor de lucru periculoase, și asta în ciuda scăderii producției de cărbune. Minerii din Valea Jiului... au venit la București, în 14 luni, să-l sprijine pe președintele Iliescu”.

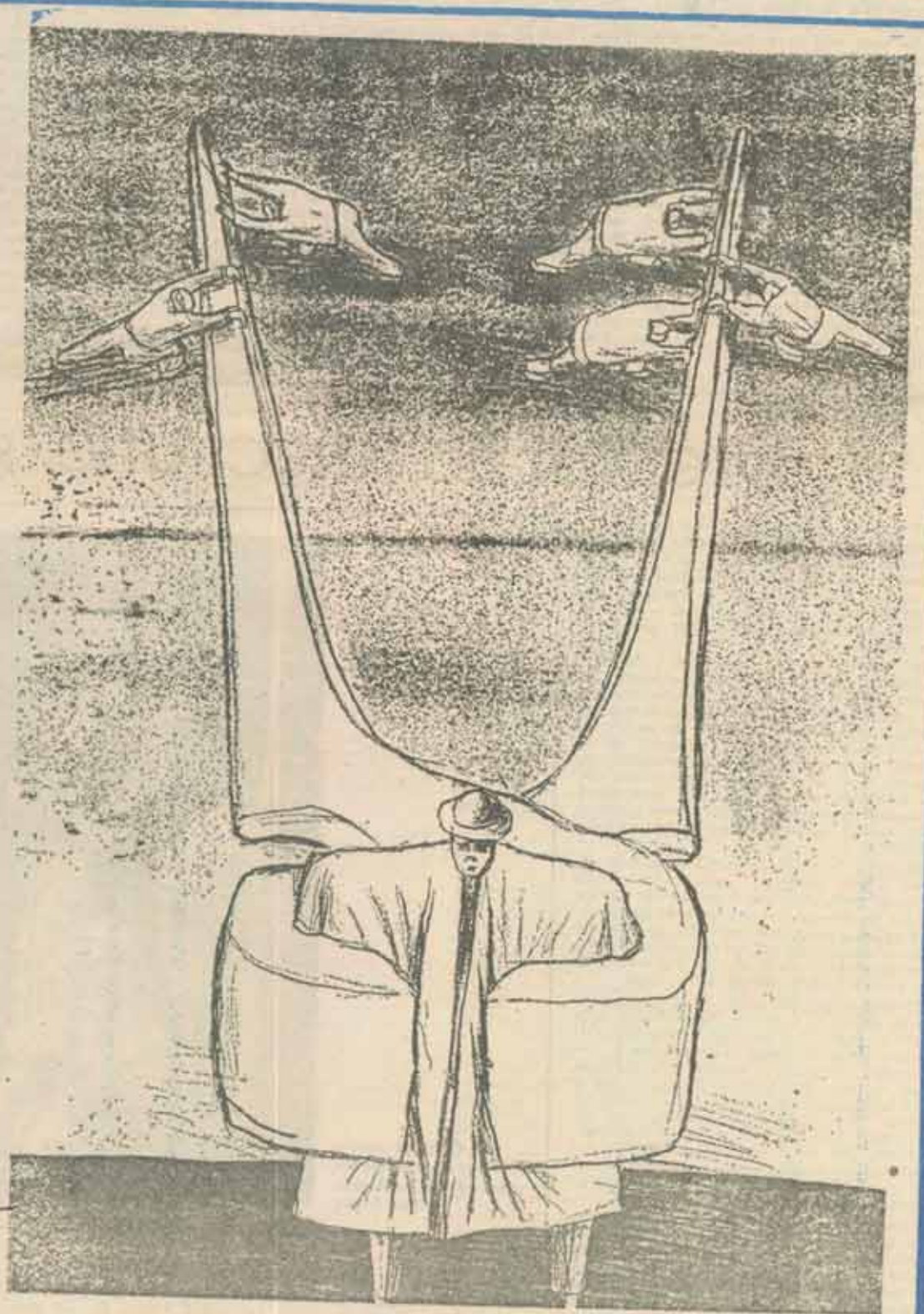
Această știre indică lapidar că „minutul detașament muncitoresc” a fost răsplătit așa cum i s-a promis. Guvernul a mulțumit astfel nu doar prin discursul prezidențial, ci concret, cu salarii mărite, vajnicului efort al minerilor de a năvăli pe bulevardele Bucureștiului, încadrați de securiști, cum recunoaște, într-o recentă versiune oficială, însuși premierul Roman.

Dar mai este vorba de o notă de plată, pe care știu de data asta cine o va plăti. Pe durata întregii campanii electorale, încă din ianuarie, F.S.N. a luat măsuri – unele utile – de ameliorare a vieții de zi cu zi a oamenilor. S-au plătit în toată întreprinderile salariile întregi, s-au acordat sporuri, gradații etc. Și asta în ciuda faptului că producția stagnează, iar întreprinderile lucrează cu jumătate din capacități, mărfurile produse neacoperind nici pe departe cantitatea de bani aflată în circulație. Mitingurile și vizitele de lucru ale liderilor F.S.N. în fabrici aveau ca lait-motiv asigurarea locurilor de muncă tuturor, și a salariilor. Nici vorba de criză, inflație, șomaj. Cuvinte tabu, menite să liniștească votantul.

Scriam într-un mai vechi editorial (9 martie) : „Cum se cîștigă voturile ? Cu promisiuni ! Cum li se răspunde după alegeri ? Cu șomaj, cu măsuri antisindicale, cu cereri de măriri a producției...” Imi exprimam în acest articol îndoiela în ce privește promisiunile și asigurările date de F.S.N. Alegerile s-au consumat, cîștigătorul este știut, iar Guvernul în prima lui ședință face ceea ce prozeceam în urmă cu câteva luni. Pune, în sfîrșit, pe tapet problema raportului între salariu și producția vindută, adică mărfuri. De undă aceste teme erau tabu pînă la 20 mai, acum premierul Roman declară : „Fiind pe deplin conștienți că nu vom putea evita în această etapă de tranziție și probabil nici după aceasta, fenomene ca inflația și șomajul”. Iar în prima ședință a Guvernului – dat fiind că problemele economice sînt acute – amenințările privind regimul financiar al întreprinderilor sînt cit se poate de tranșante : dacă nu este producție, adică marfă vindută, nu sînt bani. Nu sînt bani, nu se vor plăti salariile. Adică o parte din personal trebuie concediat. Aceste adevăruri le știam. Era bine să li se fi explicat aceste lucruri oamenilor încă din ianuarie. Nu trebuiau aneștezați cu promisiuni electorale. Vorba primului ministru : „În fața acestor sarcini nu putem fi demagogi, cum n-am fost nici pînă acum”.

Scadența a venit. Amploarea și gravitatea problemelor economice au irupt cu forță. Cine va plăti nota de plată ? Pînă acum Guvernul, din motivele expuse mai sus. Dar banii au provenit din buzunarul omului obișnuit. El plătește dintotdeauna, și așa va fi în continuare. Complexitatea fenomenului de trecere de la o economie de tip stalinist la o economie de piață este o evidență. Indiferent cine ar fi luat puterea, s-ar fi lovit de aceleași probleme, cu sorți mici de izbîndă. Două aspecte aș sublinia aici, vizavi de programul guvernamental : 1. Lipsa de credibilitate pe piața internațională, datorată altor evenimente singeroase, care a făcut ca prestigiul și imaginea de partener sigur să se deprecieze de la o zi la alta. Or, fără masive investiții de capital străin nu vîd cum vom ieși din dezastru. 2. Opoziția hotărîtă – chiar dacă anonimă – a aparatului birocratic, deloc dispus să cedeze atribuțiile, privilegiile, puterea, de dragul unui alt mecanism economic care scoate birocrăția din joc.

STELIAN TĂNASE

Grafică de CRISTIAN LANG

„Căci ne vom izbăvi sau ne vom pierde
prin cei ce-am vrut să fim, iar nu prin
cei ce-am fost.”

MIGUEL DE UNAMUNO

HANDICAPAȚII

O nedumerire

Permiteți-mi, vă rog, ca de această dată să-mi iau ca punct de plecare o experiență personală. Ea a dat naștere, mai întâi, la o nedumerire. Dar nedumerirea s-a transformat treptat într-o adevărată obsesie.

Mă aflu, la sfârșitul lunii martie, în Berlinul Occidental la o conferință dedicată inovațiilor survenite în România după evenimentele din decembrie. Mă prezintăm îndelung pentru această întâlnire cu public necunoscut, pe un teren necunoscut. Eram preocupat, înainte de orice, de a oferi celor interesați o imagine adevărată asupra țării noastre, o țară ce avea nevoie în acel moment, poate mai mult decât oricând, de respect, și chiar, de ce nu, de iubire. Am vorbit despre libertate și despre democrație, despre remanența structurilor vechi, despre vid politic și legalitate, despre Europa și identitate națională.

Mi-am dat seama, însă, după un timp, că în public domnesc o anumită neliniște și nerăbdare și atunci m-am grăbit să-l invit pe cel prezenti în sală la întrebări și la luări de poziție. A fost o adevărată explozie. Explicația am primit-o abia pe parcursul acelei seri agitate. Prestigioasa revistă Der Spiegel, care are acces și la posturile germane de televiziune, transmisesse cu câteva zile în urmă un amplu reportaj despre casa de copii din Cighi. Ororile prezentate în acel reportaj avuseseră un asemenea impact asupra opiniei publice, încât orice altă abordare a problemelor din România era blocată. Publicul din sală a insistat cu vehemență să aflu cum este cu puțină ca niște ființe nevinovate să fie abandonate unei mizerii atât de cumplită. De altfel, după cum am aflat, și ambasada țării noastre la Bonn a fost bombardată cu asemenea întrebări.

Am încercat mai multe răspunsuri. Potrivit unei teorii, pe care am acceptat-o, dar care riscă să devină un alibi comod, societățile dominate de o penurie accentuată sunt atomizate, astfel că individul nu poate dezvolta sentimente de solidaritate decât față de membrii familiei sale. Pentru ei este gata să facă orice, în timp ce tot ce trece dincolo de cercul strimț al familiei sale îl lasă rece. Noi am făcut experiența teribilă a degradării progresive a raporturilor umane sub presiunea mizeriei, dar acest argument nu a avut nici un efect asupra publicului revoltat din Berlinul Occidental.

Alocuțiune rostită în 6 iulie 1990 la deschiderea, în București, a schimbului de experiență organizat de Forumul social din Viena și o serie de organizații caritative din România.

O altă explicație a vizat diferența de tradiție samaritană dintre biserica ortodoxă și cea evanghelică. S-a menționat că primele spitale de pe teritoriul românesc au fost organizate sub patronajul bisericii autohtone, dar este evident astăzi că această tradiție nu a fost îndeajuns dezvoltată pentru a face față exigențelor din zilele noastre.

Nici apelul la înțelegere pentru faptul că după ieșirea din dictatură și din haos economic există alte priorități nu a reușit să calmeze spiritele. Ne-am despărțit, în scara aceea, frustrați și necăjiți și am adus cu mine în țară această întrebare obsedantă: ce ar fi trebuit să spun eu să-mi justific țara?

Cum este cu puțină ca o societate, încreagă să ignore o situație atât de catastrofală cum e cea a copiilor din Cighi? Mai este oare nevoie să menționez că în primele săptămâni ale lunii ianuarie televiziunea transmitea cu insistență emisiuni dedicate grupurilor marginalizate, făcându-și astfel pe deplin obligația de mediu de informare și de analiză?

Dar, de vreme ce acest tip de emisiuni a fost cu totul abandonat scurt timp după aceea, trebuie să ne întrebăm, din păcate, dacă atunci, în ianuarie, ele nu izvorau dintr-un calcul politic și nicidecum dintr-o reală compasiune față de cei dezmoșteniți de soartă și peste care s-a așternut acum din nou vălul tăcerii.

Dar să revenim la întrebarea cum este cu puțină ca o societate încreagă să ignore situația catastrofală în care se zbat cei nepuțincioși. Răspunsul mi l-a sugerat mulți mai târziu unul din apelurile patetice din acea seară a conferinței. Un vorbitor din sală a strigat revoltat: Cum este cu puțină să fii liber de trei luni și să nu fi întreprins nimic pentru a ameliora situația acelor nenorociți?

Întrebarea părea retorică, dar ea a nimerit, cred, în miezul chestiunii. Nedumerirea mea s-a dizolvat când am realizat

că sentimentul de solidaritate umană este indisolubil legat de sentimentul de libertate. Un popor care nu este liber nu poate fi solidar. Dar libertatea se cucerește în timp, ea nu se instaurează automat după executarea tiranului. Statul socialist care acumbulează hula toate funcțiile sociale îl deposedează pe individ de orice responsabilitate — de cea față de semenii săi și chiar de cea față de sine însuși. Se poate spune atunci ca o axiomă: unde nu este libertate nu este nici iubire. Libertatea este condiția sine qua non a oricărui solidarității umane. Buna funcționare a unei societăți poate fi măsurată în grija pe care ea o acordă membrilor ei handicapați ereditari, de boală sau de vârstă. Această asistență nu poate rămâne însă un monopol exclusiv al statului. Ea trebuie să devină o sarcină permanentă a societății civile în care individul dobândește o responsabilitate sporită față de aproapele său, dar și față de propriul său destin.

În epoca Ceausescu spitalele și penitenciarele, boala, bătrânețea și chiar moartea începuseră să fie mutate către marginile orașelor, începuseră să fie evacuate din conștiința oamenilor, viața fiind astfel amputată de una din componentele ei esențiale. Atunci au început să circule, dacă vă amintiți, parafraze ironice — forma cea mai răspândită de protest din vremea aceea. Un basm ca Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte fusese reboțezat în amarul Tinerete fără tinerete și viață fără de viață și chiar numele domnitorului fusese modificat în încercarea disperată — tulburătoare chiar — de a anula cursul firesc al vieții și de a amina sine die sfârșitul unei epoci. Oare pe această cale irațională până la demență se putea salva un regim sortit pieririi?

Fapt este că au avut de suferit în primul rând cei slabi — bolnavii și bătrânii. Aceștia din urmă se temeau că vor fi evacuați din locuințele lor și adunați în

lagăre. Bolnavii au cunoscut o dramatică înrăutățire a sistemului de asistență medicală. Să ne amintim și să nu uităm niciodată că prima întrebare atunci când te adresași salvării era: Ce vârstă are pacientul? Această eludare a bolii, a bătrâneții și a morții a fost de natură să răpească vieții teamei acea componentă în care demnitatea umană se poate arăta mai bine.

Dar cred că din experiența ultimelor decenii au avut de învățat nu numai bolnavii, ei și cadrele medicale. Au avut senzația tragică să vadă cum poate fi utilizată medicina în scopuri politice. Iar evenimentele din decembrie și din ultimele șase luni reprezintă o lecție concentrată asupra elosului profesional și a responsabilității politice a fiecărui cadru medical în parte. Vor exista întotdeauna forțe malefice dispuse să-l facă pătaș la cele mai abominabile crime.

În aceeași ordine de idei vreau să trag un semnal de alarmă. Cine nu-și amintește de procesul Sulina? Pentru depozitarea unor substanțe toxice aduse de peste hotare au fost atunci condamnați o serie de oameni. În ziare se pot citi din când în când articole despre încercările unor țări industrializate de a-și exporta reziduurile poluante către țări ale lumii a treia. Un fenomen care nu a fost încă sesizat, dar care poate să aibă consecințe dintre cele mai grave, este transferul de experiențe medicale și genetice către țări mai puțin dezvoltate și în care, în consecință, legislația este mai puțin restrictivă. Vă rog, imaginați-vă o clinică posibilitatea experimentării unui antidot pe copiii orfani bolnavi de SIDA din spitalele noastre. Nici un specialist nu ar trebui să accepte asemenea afaceri chiar dacă în aparență sînt destinate unui scop nobil și pe deasupra mai aduc și mulți bani în țară. Nimic nu trebuie să fie mai presus de respectul față de viața umană, așa cum se îngrijează ea în fiecare individ în parte. Orice privire globală asupra Omului cu o mare conținere în ea gemenele totalitarismului și al crimelor.

Voi încheia cu un gând dedicat celor care-și pun viața în slujba altora. Ei sînt cei care dobîndesc acea supra-viețuire de care vorbea Constantin Noica, adică o viață care nu înseamnă o simplă prelungire a biologicului (o „întrare în statistică”), ci o viață care se împlinește în ea însăși. Regula unei asemenea vieți este aceea de a pune binele altora mai presus de binele propriu. Aceasta se poate face îngrijind un bolnav, dar și scriind o carte sau conducind pe mii de kilometri un camion încărcat cu ajutoare.

THOMAS KLEININGER

Dreptul la afecțiune și demnitate

„Parcă ar fi un tablou viu de Goya”, îl caracterizează doamna doctor Hariclea Popescu pe internii adulți ai Căminului Spital nr. 4, din satul Plătărești. Chiar și pentru un medic cu o vechime de peste zece ani în secția pentru copii a acestui azoșământ, vederea lor este impresionantă.

Intr-adevăr, acest cămin din județul Călărași, unul dintre cele 21 patronate de Ministerul Muncii și Ocrotirilor Sociale pe cuprinsul întregii țări, se confruntă cu sarcina deosebit de dificilă de a îngriji handicapați neuro-psihici, atât copii, cât și adulți, care de regulă sînt respinși de familiile și deseori tolerați de societate. 400 de internați, dintre care cel mai mulți „irrecuperabili”, se află sub supravegherea a 4 medici și 33 de asistente și surori medicale.

Copiii le este rezervată o clădire cu două etaje, modernă, dată în folosință în anul 1977. Prevăzută inițial cu 100 de locuri pentru paturi, ea este astăzi folosită pentru circa 210 copii. De aceea unii stau și che del în pat, în dormitoare aglomerate, pentru că a trebuit eliberat spațiul pentru camere de zi și de joacă.

30 sînt izolați de restul în două camere de la etajul I, aspectul lor somatic, precum și faptul că au fost politransfuzati înainte de a fi aduși în acest cămin, indicându-le ca posibili suspecti de S.I.D.A. Pînă în prezent această bănuială nu a fost confirmată, pentru că nici măcar un singur test nu a fost încă efectuat de Institutul Cantacuzino, căruiu i s-a cerut aceasta. Se întrevede ca o alternativă posibilitatea unei a doua cereri, adresată de această dată Institutului de infra-microbiologie.

Deși în vîrstă de peste 3 ani, copiii izolați prezintă în majoritate aspectul unor sugari. Au grave malformații congenitale, datorate în special încercărilor nereușite de avort. Fetele le sînt ridate, bătrînicioase. Nici unul nu-și poate oarăși patul și nu se poate hrăni singur. Datorită lipsei masticației singurul aliment pe care-l acceptă este laptele. De aceea Oana-Monica, de exemplu, deși are 16 ani, nu este mai dezvoltată decât un copil de 6 ani. Cu tot acest teribil handicap, ei sînt dornici de companie și de afecțiune. Fetele li se înșenineză cînd se apropie și-și li de minută. Rid de-a binelea cînd li iese în brațe să te joci cu ei.

Fiindcă au cu toții enurezis, mirosul întepător de urină persistă, în ciuda gumeurilor deschise, chiar și atunci cînd copiii sînt curați și asternuturile schimbate.

Căminul pentru deficienți neregnerabili neuro-psihici, Vulturești, județul Argeș

Or, aceasta nu se întîmplă chiar așa de des, ținînd cont de faptul că o soră are în grijă circa 30-40 de copii. De altfel, igiena este cu atât mai greu de întreținut cu cît grupul sanitar al fiecărui etaj nu este prevăzută decît cu un duș și nici măcar cu o singură cădiță. De aceea, pentru a apăna un astfel de „sugar”, sînt necesare două persoane, prima să-l țină sub jetul de apă, iar cea de a doua să-l spele efectiv.

Celalți copii, mai puțin grav handicapați, pot în general să-și părăsească patul și să mîncească singuri. Supravegherea lor este, cu toate acestea, la fel de dificilă, unei surori revenindu-i cîte două camere.

Se poate ajunge astfel pînă și la legarea unora de pat, cum a fost cazul cu băiatul aflat și sub efectul sedativelor, în urma încercării sale de autoagresare.

Unii dintre copii sînt totuși recuperați, cei puțin parțial. Astfel, Claudia, care are 16 ani și se află aici de aproape 13 ani, va fi îndrumată către un atelier de croitorie, unde va învăța să coasă. Mihai, afectat de două teribile malformații, una a brațului stîng și alta a pavilionului urechii drepte, este descris de personalul căminului ca un băiat bun, care dorește să se facă util. Îi ajută, printre altele, pe cei care nu pot să se hrănească singuri. Alina, de 4 ani, a învățat să meargă și să

articuleze cuvînte simple, după ce fusese adusă aici cu grave tulburări ale dezvoltării, în urmă cu un an.

Aceste exemple, ce-i drept rare, conduc la concluzia că, în urma îngrijirii, recuperarea handicapaților este posibilă. Cu atât mai mult surprinde de aceea lipsa de interes a părinților (căci cei mai mulți au părinți), care i-au abandonat în cele mai multe dintre cazuri. Unii nu au mai venit niciodată să-și vadă copiii, alții o fac la intervale de ani de zile.

Deși în parte diferite, problemele adulților internați în căminul spital din Plătărești

AL. R. SAVULESCU

(Continuare în pag. 11)

ACEASTA ESTE CU PUTINȚĂ, REALMENTE

AGNES HELLER

(Urmare din numărul trecut)

Nu putem repeta destul că statele totalitare și guvernele comuniste nu au avut niciodată vreo legitimitate în teritoriile ocupate ale Europei răsăritene (cu posibila excepție a Bulgariei). Dacă de-a lungul celor peste 40 de ani de ocupație în oricare din acele țări, s-ar fi ținut alegeri libere, comunistii ar fi rămas invariabil în minoritate, până și în Cehoslovacia unde, inițial, ei avuseseră detașamentul cel mai puternic. Regimurile totalitare au fost impuse de o putere străină și au fost menținute prin prezenta puternică sau prin intervenția militară directă a unei armate străine. Nici măcar politica secretă și brutală și paramilitară, puternic amenințată cum a fost, n-ar fi putut menține regimul impus.

Asadar, totalitarismul și pierderea statalității independente s-au împletit. Nominal, statele satelite rămăneau independente, dar în fapt, independente nu erau. Satelitul est-european trebuia să copieze Uniunea Sovietică până și în chestiuni de amănunt, negate organic de caracterul totalitar al regimurilor respective (de exemplu, instituirea recompenselor de stat, structura academiei de științe și a uniunilor de scriitori, introducerea limbii ruse ca a doua limbă obligatorie în toate școlile, până și în țările neoslavice etc.). Absența independenței s-a manifestat puternic în politica externă, statele satelite fiind simple executante ale ordinilor sovietice. Dar independența pur nominală a rămas importantă, iar aceasta dintr-un motiv foarte simplu. Uniunea Sovietică își putea permite să țină legate țările satelite cu o zgardă lungă: conducătorii sovietici au făcut această concesie în ultimii douăzeci de ani. Mai precis, sub presiunea populației sau a guvernelor comuniste din unele țări răsăritene, presioni exercitate separat sau în mod conjunct, conducătorii sovietici stabiliseră, de la caz la caz, în funcție de circumstanțe, dacă creșterea exercităată era de natură să permită lungirea sau scurtarea zgărdii în care ei țineau țările satelite.

Deși totalitarismul și pierderea statalității independente au survenit simultan, fiecare acțiune de opoziție, fiecare grup de presiune, fiecare revoltă s-a centrat pe unul sau celălalt aspect al problemei totale. Comunismul național nu ridică vreo obiecție împotriva sistemului, dar revendică independența pentru un conducător comunist sau pentru o anumită conducere comunistă națională (sau revendică un spațiu mai larg pentru manevrele lor interne). Regimul comunist al lui Ceaușescu este reprezentativ în cel mai înalt grad pentru această orientare. La celălalt pol găsim Solidaritatea în Polonia, mișcare confruntându-se frontal cu totalitarismul în 1980, dar având întotdeauna grijă să sublinieze acceptarea neabătută a alianței sovietice (în particular, în ceea ce privește obiectivele de politică externă). Este demn de notat că Uniunea Sovietică era gata să lungească mat mult zgarda de capătul căreia țineau statele satelite tocmai în cazurile în care se confruntau cu sfidarea comunistă cu caracter național care nu viza și schimbări structurale; dimpotrivă, ea nu îngăduia alungirea zgărdii atunci când erau în toc tendințe antitotalitare ei, de cele mai multe ori, ea trăgea și mai tare de zgardă. Astăzi asistăm la o politică total diferită a conducerii gorbacioviste față de statele baltice. Comunismul național cel mai puțin tolerat, în timp ce, dimpotrivă, mișcările de reformă urmărind detotalizarea statului sînt încurajate într-o anumită măsură de la centru — cu singura condiție ca statele în cauză să accepte a rămâne în componența imperiului rus.

Independența pur nominală are și ea importanță. În momentul în care conducerea Gorbaciov a părut să accepte independența de facto a statelor răsăritene, respectivele state au devenit în fapt independente și ele au abolit imediat regimul totalitar. În absența unei independențe nominale întregul scenariu se modifică rapid. Abandonînd statele satelite, Rusia nu și-a pierdut prestigiul; prestigiul a pierdut doar totalitarismul. În orice caz, aceasta nu aduce vreo prejudiciu obiectivelor politice pe care și le-au fixat conducătorii sovietici. În această privință cazul Germaniei este, de asemenea, diferit. Dispariția totalitarismului în Germania răsăriteană, un proces pe care conducătorii sovietici l-au tolerat și chiar l-au încurajat, nu a implicat vreo pierdere de prestigiu pentru Rusia. Dar dispariția totală a statalității est-germane ar putea afecta prestigiul Rusiei, în cazul cînd evenimentul s-ar produce fără a se încheia un tratat de pace cu Germania.

„Glorioasele revoluții” din Europa răsăriteană vizează, alături de alte obiective, recuperarea statalității independente. Este virtual o certitudine că instalarea unor guverne legitime, alocate în mod liber, și deconstrucția deplină a totalitarismului vor face ca toate acele țări să nu mai redevină satelite sovietice. Dar, în tot acest interval de timp, în Uniunea Sovietică vor putea interveni schimbări de diferite tipuri. Exercițiul o dictatură de tip roman. Gorbaciov poate accelera de-totalizarea în chiar centrul totalitarismului comunist; sau, alternativ, comunistii conservatori își pot redobîndi puterea, împunînd populației o nouă dictatură totalitară foarte apăsătoare; în sfîrșit, forțele conservatoare comuniste și forțele conservatoare anticomuniste pot încheia o alianță, sub semnul so-

„GLORIOASELE REVOLUȚII ALE EUROPEI RĂSĂRITENE”

vinismului și antisemitismului rus, putînd obține chiar sprijinul unor mase largi, alianță alimentată de vreo umilire a marelui Rusii. De asemenea, Uniunea Sovietică ar putea traversa o perioadă de război civil, haos și violență. Într-un scenariu optim, forțele democratice vor cîștiga teren. Dar, indiferent ce se va întîmpla, Uniunea Sovietică va rămîne o putere politică formidabilă, iar țările răsăritene și central-europene nu pot ouone, separt sau împreună, o forță militară, comparabilă în armament și oameni cu armata sovietică, oricît de dezorganizată ar fi în prezent aceasta din urmă.

Este evident că republicile independente din Europa centrală (și răsăriteană) trebuie să ia în considerare necesitățile și interesele de securitate ale unui stat european răsăritean puternic. Încă și mai important este faptul că viața politică a noilor democrații și viața politică a statelor din componența Uniunii Sovietice vor interacționa puternic — atât la nivelul structurilor de suprafață, cît și în profunzime. Orice se va întîmpla, Uniunea Sovietică va continua să influențeze puternic popoarele Europei centrale și răsăritene. Ca o consecință, acestea din urmă trebuie să acționeze pentru consolidarea tendințelor și mișcărilor democratice și antitotalitare din Uniunea Sovietică. Nici o evoluție internă din Europa de est nu trebuie să încurajese efectiv forțele conservatoare și reacționare dinăuntrul statului sovietic. Am în vedere, în primul rînd, evitarea oricărei ofensări a Rusiei și a poporului rus. Cu cît rusii se vor simți mai ofensați, cu atît se vor intensifica mișcările sovietice de acolo și cu atît devine mai probabilă încheierea unei alianțe între vechii stalinisti și neofasciști în vederea unei dominații comune. Acest scenariu conține noi primejdii pentru Europa răsăriteană (și centrală). O asemenea evoluție, extrem de periculoasă, poate fi încurajată pe două căi. Mai întîi, prin ofensarea Rusiei și a poporului rus, prin ceea ce ar constitui un ultragiu, chiar făcînd abstracție de orice considerente politice și pragmatice. Atunci cînd un reputat scriitor dintr-o țară a Europei centrale declara că rusii sînt niște barbari, inamici **par excellence** ai culturii, el nu numai că se îngăduie, dar aduce prejudicii serioase și viitorului. Poporul rus nu este inferior nici unui popor european, iar dacă el ar renunța cu larghețe la imperiul său (asa cum, nu de mult, a făcut Marea Britanie) gestul n-ar putea decît să-l sporească prestigiul. Un al doilea mod de sprijinire a celui mai rău scenariu, de încurajare a alianței neofascismului cu neostalinismul inflexibil (acesta este cel mai rău scenariu posibil, întrucît simpla restaurare a unui regim comunist conservator n-ar putea să dureze mult) constă într-un comportament identic celui practicat de către naționalistii ruși. Civismul emergent al Europei răsăritene și centrale trebuie să dea mîna cu civismul renăscut într-un ritm mult mai lent în statele dinăuntrul imperiului sovietic. Destinul lor și viitorul lor se întrecînd.

Asa cum am mai spus, „glorioasele revoluții” din Europa răsăriteană sînt revoluții în sensul unei „re-intoarceri”, în sensul lui „re-volvere”, la un **status quo ante**, însă nu la oricare. În privința independen-

ței, faptul este evident. Țările ocupate de către armata sovietică erau, de fapt, departe de a fi independente, pe timpul ocupației lor; anterior, ele ajunseseră colonii ale Imperiului german, sau cel puțin erau dependente de acesta. Constatarea este valabilă nu numai pentru adversarii Germaniei naziste, ci și pentru unii aliați ai acestora. În primăvara anului 1944 trupele germane au ocupat Ungaria, începînd de atunci, Ungaria a devenit un aliat dependent al Germaniei naziste în același sens în care, mai tîrziu, a ajuns să fie un aliat al Rusiei comuniste, și anume sub amenințarea tevil de pușcă. De altfel, vreme de secole, statele Europei centrale și răsăritene n-au avut parte decît de perioade foarte scurte de independență. Suveranitatea națională, manifestarea externă a suveranității poporului, a fost o pasăre rară prin aceste părți ale Europei. Suveranitatea a fost pusă pe ordinea de zi abia în perioada contemporană.

Statele Europei centrale și răsăritene au ajuns tîrziu la deplina suveranitate națională. Continentul vest-european a fost, timp de vreo secole, un mozaic colorat de state și națiuni suverane. În momentul de față, ele încep să reinterpreteze conceptul de suveranitate națională, dar nu pentru a-l abandona, ci cu intenția tot mai fermă de a îmbrățișa ideea irezistibilă a unei Europe Unite, a unei comunități noi de națiuni egale în drepturi. După secole întregi de naționalism și internaționalism care au aruncat Europa în dezastrul războaielor mondiale și al dictaturilor totalitare, modelul cosmopolit și-a redobîndit forța de atracție. Aparținerea la un **cosmopolis** presupune aparținerea la un **polis**, la națiunea constituțională, cu propria ei societate civilă și propriul ei spirit civic. Stabilizarea viitoare a democrațiilor est-europene va face ca ele să dorească să adere la noua comunitate de națiuni, pentru a deveni membri deplin și estali în drepturi ai **cosmopolis**-ului european, adică ai ordinii europene post-moderne.

Aceasta ar putea fi destinația finală firească a revoluțiilor est-europene, întrucît alăturarea la comunitatea europeană a fost în mod permanent una din forțele motivationale ale revoluțiilor. Faptul că est-europenii vor să se „occidentalizeze” nu înseamnă că ei s-ar gîndi numai la vitrinele unor magazine bogate și cu atît mai puțin nu înseamnă că ar vrea să-și abandoneze propria lor moștenire culturală atît de bogată. În fapt, ei vor să se bucure de o viață în care frontierele nu mai ridică bariere, lumea largă fiind deschisă pentru locuitorii ultimului sat; dar o viață în care aceiași oameni își pot împlini aspirațiile fără a-și părăsi satul. În Europa răsăriteană oamenii nutresc unele iluzii în privința Europei, ca și a occidentului în general. Un singur lucru nu este o iluzie: acești oameni au ajuns la punctul în care post-modernitatea începe să se configureze, astfel încît ei vor avea posibilitatea să participe la geneza acestei post-modernități.

Traducere din engleză: **SORIN VIERU**

ROMÂNIA FACE PARTE, TOTUȘI, DIN EUROPA

CONVORBIRE CU PROFESORUL PIERRE KENDE

■ Teama de o situație de tip Armenia, Azerbaidjan...

● **M.V.:** Care este percepția în Ungaria a evenimentelor petrecute în România? Care este pulsul presei ungare, de exemplu?

●● **P.K.:** Evenimentele din România, chiar înainte de căderea lui Ceaușescu, au preocupat opinia publică ungară într-o măsură foarte mare. De ani de zile opinia publică ungară era preocupată de România, deoarece în România trăiesc milioane de unguri, iar ungarilor din Ungaria nu le-a fost niciodată indiferent ce se întâmplă cu cei din România, în special cu cei din Transilvania. Revoluția din decembrie a fost urmărită cu mare interes, cu o mare simpatie și cu o mare emoție. Cred că trebuie remarcat că ungarul au încercat să-l ajute pe românii în primele săptămâni, cele mai dificile ale acestei revoluții. În urma căderii lui Ceaușescu și a instalării noului puteri, situația ungarilor s-a schimbat imediat, ei au constituit o asociație politică, asociația etnicilor maghiari. Aceasta a creat un cadru foarte favorabil pentru schimbările din România și există o mare speranță în opinia generală din Ungaria că în urma evenimentelor din decembrie, va fi posibil să se refacă raporturile între cele două țări pe baze noi. Era un sentiment care îl domina pe ungarul în ianuarie, februarie și la începutul lui martie. Aceasta explică numeroasele vizite pe care ungarul le-au făcut în România, înții pentru că era prima dată când puteau să o facă după mulți ani, apoi pentru că doreau să vadă cu ochii lor cum evoluează situația în țară după schimbările petrecute. Ajungem la evenimentele dramatice de la Tirgu Mureș, care au fost primite în Ungaria cu consternare, cu o imensă consternare. Era, pe de o parte, datorită caracterului tragic al evenimentelor și, pe de altă parte, datorită unei imense speranțe spulberate. Oamenii începeau să spună că, departe de a cunoaște o ameliorare, situația va fi pentru ungarul, de acum înainte, mai proastă decât în trecut. Era prima impresie creată de această dramă. Mi se pare că opinia

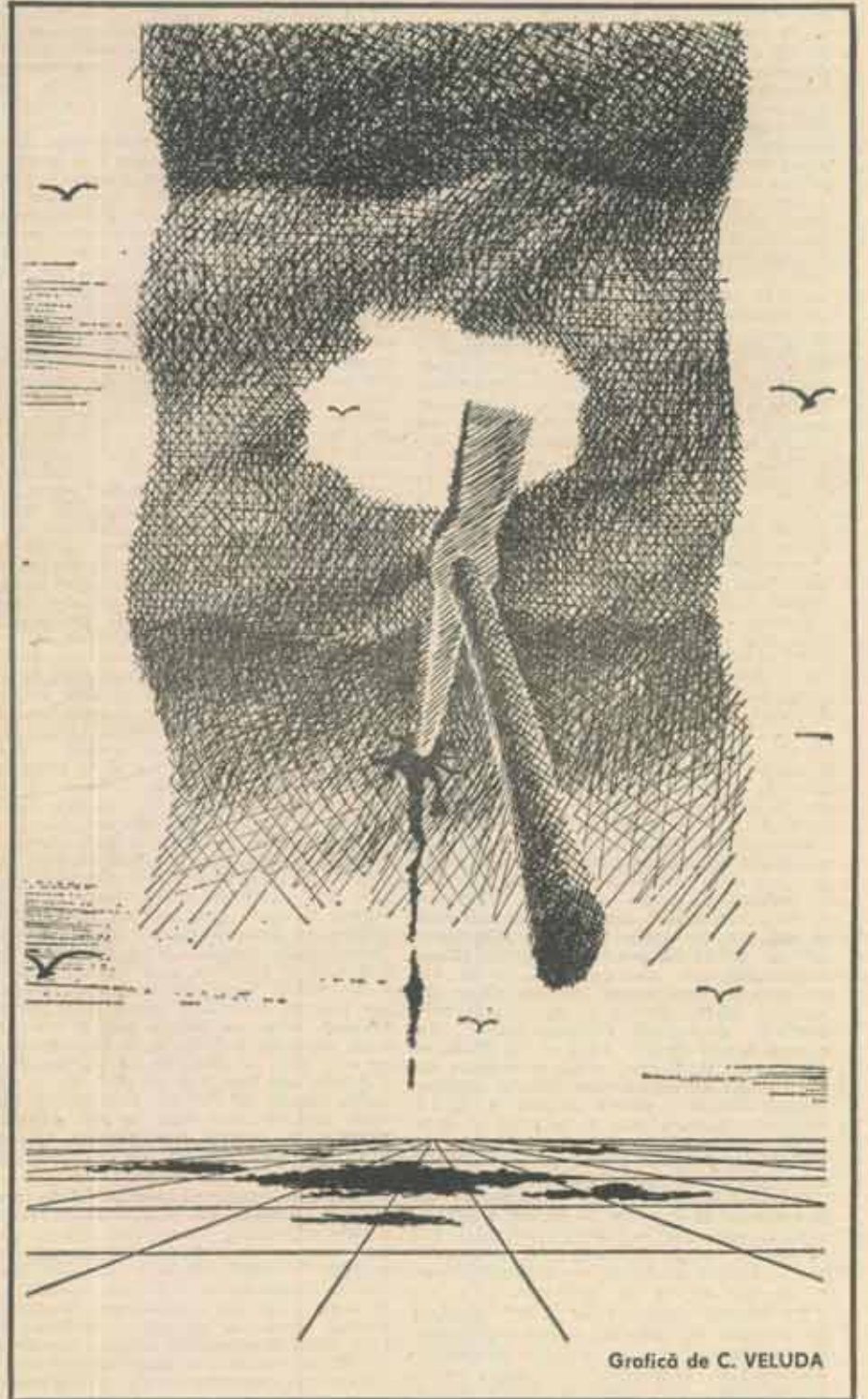
generală română nu a realizat suficient că ungarul au privit cu o mare simpatie schimbarea care s-a produs după decembrie și că, pentru ei, a asista la un conflict interetnic de tip Tirgu Mureș a fost un șoc, un șoc teribil. I-a lipsit de o speranță și această impresie a fost întărită de faptul că autoritățile de la București nu au reacționat energic la aceste evenimente, iar protestele venite din Ungaria au fost primite puțin cu nepăsare la București. Nu s-a considerat că este necesar să se explice ce s-a întâmplat și nici să se dea asigurările absolute indispensabile într-o astfel de situație. A fost aici, după părerea mea, o imensă eroare din partea autorităților române, pentru că, în câteva zile, au pierdut bunăvoința acumulată în opinia publică ungară din decembrie. De atunci, în Ungaria persistă o tensiune; ce ne mai poate aștepta dacă evenimentele, cu cele de la Tirgu Mureș s-au putut produce? Orice se poate întâmpla în România. Faptul că poate să existe în vecinătatea Ungariei o situație de tip Armenia sau Azerbaidjan sau chiar libanez îl obsedează pe ungarul. Ungarul sînt obsedați de această teamă, de faptul că astfel de evenimente se pot repeta. Nu s-a constatat o bunăvoință suficientă din partea guvernului român. Sînt forțe politice române influențate de un extremism naționalist de tipul Vetrei Românești, iar alte forțe politice, care, dacă nu sînt influențate de acest naționalism, nu acordă o suficientă importanță acestei probleme, lasă naționaliștii să o facă. Ei nu înțeleg că au moștenit o țară unde trăiesc împreună mai multe etnie, unde românii sînt sigur majoritari, dar unde există totuși o puternică minoritate ungară și că va trebui organizat un stat în funcție de această realitate etnică. Dacă aceasta nu este suficient de bine înțeles de marile forțe politice ale noului România, mergem într-adevăr spre noi tragedii, adică acumularea de neînțelegeri, de inamicități, de ostilități, de tensiuni și aceasta este ultimul lucru care ar trebui să se producă în noua situație.

■ Conflicte pe care numai cetățenii unei democrații pot să le rezolve

● **M.V.:** O adevărată democrație trebuie să rezolve problemele naționale. Cum vedeți dv. relațiile între cele două țări în deceniul următor?

●● **P.K.:** Cred că democrația este un cadru care, dacă este luat în serios, permite cel puțin să se discute problemele care pot să apară la nivel social sau în relațiile interetnice. Și, din acest punct de vedere, democrația este sigur preferabilă regimurilor autoritare, dictatoriale sau totalitare. Dar democrația nu are răspunsuri gata inventate pentru problemele pe care le-am discutat. Democrația în calitate de democrație nu are o doctrină a raporturilor dintre o majoritate națională și o minoritate națională. Aceasta trebuie organizată de către cei interesați, în funcție de procedurile democratice. Trebuie găsite pentru aceasta în mod efectiv, instituțiile unde aceste probleme să fie discutate și reglementate și apoi să fie adoptate legi, măsuri constituționale și altele care să protejeze populația unei țări ca cea a României să nu cadă victimă manevrelor unor forțe irresponsabile și antidemocratice. Aceasta este un fapt pe care democrația ca atare nu poate să-l rezolve, numai cetățenii unei democrații pot să-l rezolve. În Europa există relativ multe state naționale și puține state multina-

ționale, astfel că modelele pe care România ar trebui, într-un fel, să le adopte, nu sînt evidente. Observăm că problema nu este în întregime rezolvată nici în Iugoslavia, care este poate țara cu cele mai multe naționalități în Europa în momentul actual. Sînt Țările Scandinave, care au știut cu multă înțelepciune și umanism să rezolve problema minorităților, astfel că o puternică minoritate suedeză trăiește în Finlanda. Finlanda, în istoria sa, a avut cu Suedia aproape același tip de relații pe care îl au astăzi românii din Transilvania cu Ungaria. Adică suedezii erau națiunea dominantă și finlandezii erau dominați în relații din secolul al XIX-lea. În noua Finlandă au fost reglate problemele minorității suedeze într-un mod legal și politic, astfel că acești suedezi dispun de toate drepturile culturale și administrative ca și de alte drepturi de care au nevoie pentru a se simți la ei acasă într-o țară cu o majoritate care nu este a lor. Este o mare problemă și România trebuie să găsească o soluție care să se apropie de cea finlandeză sau de alte soluții care pot fi găsite, iar România poate să inventeze formule cu totul noi, însă trebuie găsit ceva pentru că nu putem lăsa problema să putrezească și să se degradeze așa cum se întâmplă de decenii.

Grafică de C. VELUDA

■ Posibilitatea și certitudinea dialogului

● **M.V.:** Sînt sigur că există o dorință de reconciliere între românii și ungarul care trăiesc în Transilvania, dar această reconciliere cred că trebuie pregătită mai ales de către intelectuali. Deci, ce credeți că au de făcut intelectuali?

●● **P.K.:** Constat mai întâi că există în România intelectuali admirabili, care au înțeles că aceasta este o problemă asupra căreia trebuie să se pronunțe și este necesar să fie chemați în ajutor pentru că, efectiv, un dialog între intelectuali poate să pregătească o bună soluție politică. Cred că și din partea intelectualilor de origine maghiară din România există aceeași dorință de reconciliere. Altfel spus, dialogul între intelectuali este posibil. Ceea ce este necesar este un stat român democratic, decis să nu permită forțelor extremiste să domine situația. Este datoriu statului democratic să fie pe acest plan, decis și puternic, împiedicînd ca extremiștii să terorizeze compatrioții. Problema este mai mare în privința majorității române, pentru că mi-

noritatea majorității române reprezintă, după părerea mea, în momentul de față, pericolul cel mai mare. Irresponsabilii din minoritatea maghiară, dacă există și probabil că există, reprezintă, după părerea mea, un pericol infinit mai mic, deoarece sînt oricum minoritari de două ori. Cred că la aceasta trebuie să se gîndească statul român imediat ce va fi consolidat după alegerile din această primăvară, deoarece nu este adevărat să se croeze o situație de tip azerbaidjean sau libanez în centrul Europei. Pentru că România face parte, totuși, din centrul Europei.

● **M.V.:** Emigrația ungară și cea română au început înainte de căderea lui Ceaușescu un dialog, credeți că acest dialog va continua?

●● **P.K.:** Da, absolut, cred că acest dialog va continua, poate continuă, este o certitudine pentru mine.

Interviu realizat de
MATEI VIȘNIEC

Biserica și forțele de stînga

• Separarea bisericii de stat în statul totalitar

ADAM MICHNIK

(...) În perioada imediat postbelică, marea majoritate a intelectualității de stînga — și nu numai reprezentanții stîngii catolice — și-a adus sprînzura conducerii politice comuniste. Lucrul acesta poate fi lesne constatat la o răsfoire a colecțiilor unor reviste ca „Odrodzenie”, „Kuznica”, „Tworzenie” sau „Mysl Wspolczesna”. În concepțiile intelectuale și politice ale acelei prime epoci postbelice se află factorii viitoare morale și intelectuale a stîngii polonoze, rîet atîpuți a început angajarea pe un drum alineros, nesigur, care avea să ducă niște oameni drepi și generosi la acceptarea în netului staliniste, a violentei și a crimei.

Este vorba de un subiect de o însemnătate deosebită, ce merită o reflecție profundă. Mulți îl judecă cu ușurință pe acei care, în epocă, se identificau cu „stînga”, fie pentru a-i acuza (a devenit un fel de modă), fie pentru a-i absolvi (tot o modă) în mod neechivoc. Nu voi face nici una, nici alta. Acei oameni de stînga erau determinați fără îndoială, de motivații foarte diverse. În parte nelămurit că unul din factorii fundamentali ai opțiunilor ideologice, în epoca respectivă, era teama de dreapta clericală. Aprehensiunea lor găsese temerile în realul obscurantism manifestat nu o dată de Biserica catolică în perioada celei de-a II-a Republici (1919-1939). Stînga tradițională era astfel dispusă să accepte chiar și violența dacă aceasta stînjea cauza — considerată de o justiție indiscutabilă — laicizării vieții publice.

Acest argument apare frecvent în discuțiile cu cei care s-au alăturat atunci Partidului Muncitoresc Polonez. Opțiunea lor ideologică era motivată de toama pe care le-o stîrnea forța pe care o avea și influența pe care o exercita tabăra reacționară. „Nu există o a treia cale de urmat”, spun ei. Și mai zic: „Nu puteam prevedea ce avea să se întîmple ulterior, dar ne aminteam foarte bine care fuseseră practicile politice ale Bisericii catolice pînă în 1939”. La rîndul lor, catolicii, care din 1945 își mențin poziția de opoziție fermă față de puterea comunistă, spun: „Cum putem avea încredere în oameni care ne-au călăt în picior drepturile cele mai elementare? Cum putem colabora cu cei care erau atunci aliații minciunii și ai violentei și care nu au dat niciodată explicații privind faptele lor?” Consecințe ale acestor două atitudini stereotipe au fost, de pildă, tăcerea pe care, în 1966, a păstrat-o, în mod regretabil, stînga laică în fața campaniei puse la cale împotriva Episcopatului și, mai tîrziu, în 1968, neangajarea la fel de regretabilă a cercurilor catolice față de persecuțiile ce vizau intelectualitatea laică.

O parte însemnată a intelectualității laice nutreă speranța că reformele postbelice erau menite să lichideze înșoierarea socială și culturală și să ducă la edificarea unei Polonii moderne a dreptății, toleranței și democrației. Un element fundamental al acestei viziuni era despărțirea bisericii de stat. De aceea, toate reformele juridice favorabile acestei separări intruseau adevineea intelectualilor laici de stînga. Așa s-a întîmplat, de pildă, cu prilejul introducerii, încă din 1945, a căsătoriei civile și a legislației admitind divorțul.

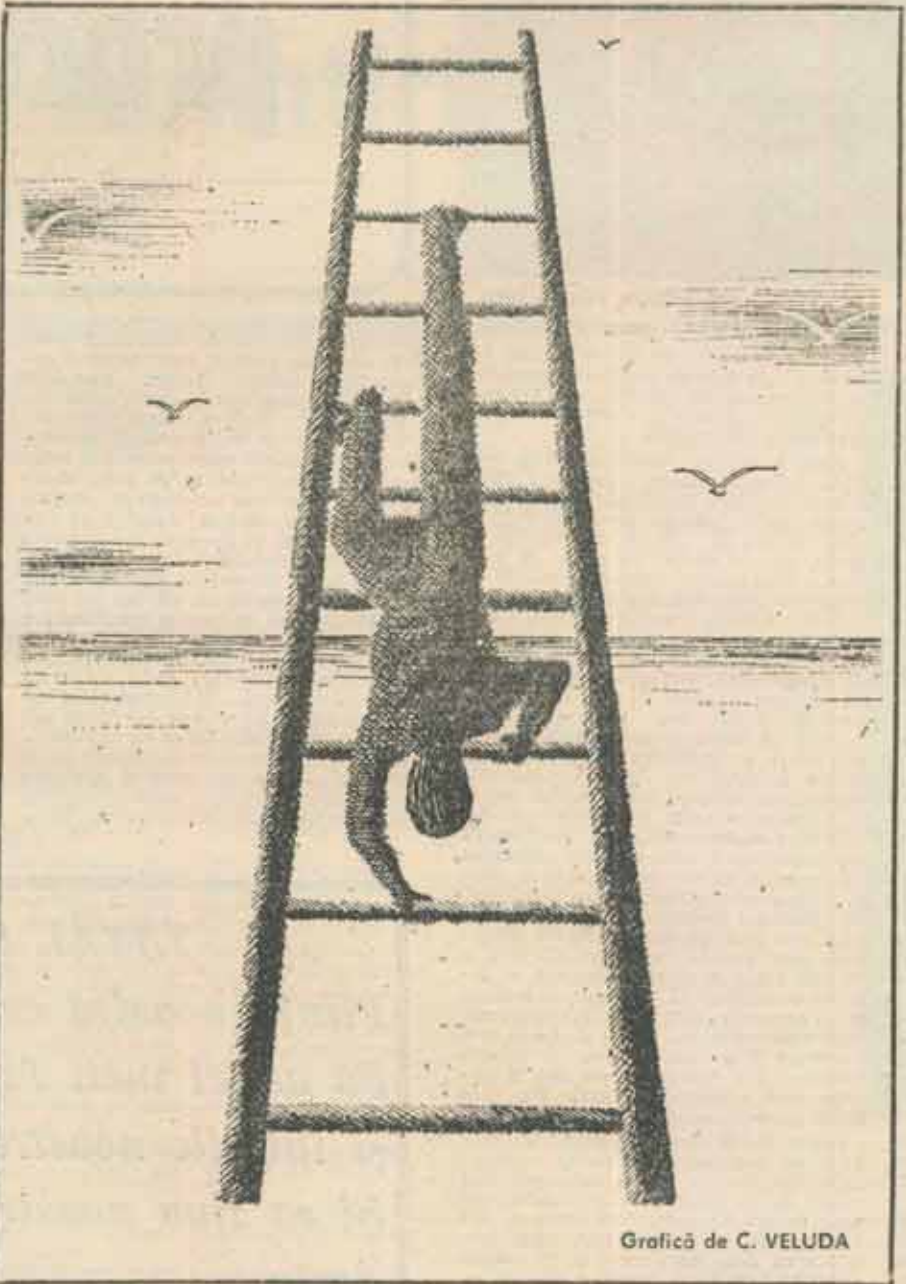
Episcopatul Polonez s-a opus introducerii acestor reforme, și trebuie prevăzut că s-a opus introducerii divorțului nu numai în ceea ce-i privește pe catolici, ci pentru toți cetățenii polonozi, deci inclusiv pentru cei care nu aparținuseră de Biserica catolică. Din punctul de vedere al liber-cugetătorilor, această atitudine nu putea avea decît o singură explicație: biserica încerca, pe această cale, să-și mențină poziția privilegiată. Atitudinea de aprobare pe care a adoptat-o intelectualitatea de stînga față de politica de laicizare purtată de autoritățile comuniste apărea astfel ca fiind pe deplin justificată.

Mi se pare însă că problema nu este așa de simplă. Întregul context politic al epocii arăta că scopul acestor acte juridice nu era niciodată separarea bisericii și a statului, ci subordonarea bisericii față de statul care urmărea să formeze o națiune aloc. Subordonarea bisericii era de fapt numai unul din mijloacele întrebunătate pentru a obține o subordonare a întregii societăți față de regim, printr-o politică ce urmărea distrugerea a tot ceea ce era, în siml societății, independent și capabil de autonomie. Într-un cuvînt, era un element al unei politici totalitare.

S-ar putea susține, firește, că despărțirea bisericii de stat rămîne în orice împrejurare un lucru pozitiv, chiar dacă e realizat de un regim politic care, în alia-

privințe, nu se bucură de simpatia noastră. Voi răspunde la o asemenea posibilă obiecție afirmînd că există o deosebire fundamentală între o laicizare și o ateizare a vieții publice. Prin laicizare, se atînge la o situație în care, din punctul de vedere al statului, religia este o treabă personală a fiecărui dintr-o cetățean, în timp ce prin ateizare se urmărește lichidarea religiei și a bisericii. Voi mai adăuga că o adevărată despărțire a bisericii de stat înseamnă, în primul rînd, despărțirea statului de biserică, și nu transformarea bisericii într-o unesă de-

lui. În timp ce despărțirea școlilor confesionale în Franța, la începutul secolului, lînea de laicizarea statului, de despărțirea statului de biserică, despărțirea școlilor confesionale în Germania hitleristă implica dominarea totală a tîmeretului de către nazism. Iată deci încă o dovadă a faptului că un atîmpe postulat, formulat în condiții dificite, își schimbă total semnificația. Lupta bisericii pentru menținerea independenței confesionale în Germania hitleristă înseamnă cu totul altceva decît însemnase în Franța republicană. Putem, atunci, asimila apărarea școlii re-

Grafică de C. VELUDA

că în minile statului atîst (cum este cazul în URSS, de pildă). Separarea bisericii de stat presupune totală libertate de a practica orice cult religios. O asemenea separare înseamnă că liber-cugetătorii nu vor mai fi „cetățeni de categoria a doua”, dar ea nu înseamnă niciodată că acei care nutresc credința religioasă vor deveni ei „cetățeni de categoria a doua”. Nu trebuie identificată laicizarea cu propagandă „marxist-leninistă” guvernamentală, în vorbina ei stalinistă. O asemenea ideologie, desi se autocomandă ca profund științifică, îndeplinea toate funcțiile proprii unei biserici de stat oficiale. Căci, dacă slăvirea lui Dumnezeu nu este o treabă a statului, la fel de îndiferentă trebuie să îi fie acestuia și slăvirea mărunțiilor zei ai Partidului, ai Istoriei și ai Progresului (...).

În Germania hitleristă, apărarea religiei depășea caracterul strict religios și devenea apărare a autonomiei persoanei umane. Apărînd religia, biserica apăra principiul conform căruia omul are niște drepturi firești, pe care nici o putere statală nu i le poate răpi.

Analiza conflictului dintre Biserica catolică și puterea hitleristă dovedește că era cu neputință ca rolul bisericii să fie limitat la sarcini pur confesionale. O asemenea limitare ar fi fost utilă exclusiv hitleristilor. În acest context, abolirea privilegiilor Bisericii catolice dobîndea o semnificație deosebită, echivalînd de fapt cu lichidarea a ceea ce ar fi rămas ultimul bastion al apărării drepturilor omu-

ligioase în cel de-al III-lea Reich cu obscurantismul sau spiritul reacționar? Nu e cu mult mai reacționar să îngădui dănuirea unui sistem totalitar, indiferent dacă trazoologia politică pe care o folosește e de dreapta sau de stînga? Nu trebuie să înțelegem, în afirșii — noi, stînga laică — că în lîta unei dictaturi totalitare, noțiunile de „progres” și „obscurantism” și deosebirea între „stînga” și „dreapta” devin mai puțin importante decît principala lîne de despărțire, care-i separă pe adepții totalitarismului de adversarii acestuia? Și nu trebuie, oare, pornind de la această constatare, să ne revizum opinia tradițională asupra pozitiei și rolului Bisericii catolice în Polonia postbelică?

• Ce au în comun stînga laică și biserică

(...) Voi fi, poate, întrebare: de ce voi, reprezentanți ai stîngii laice, vă ridicati în apărarea religiei și a onoarei Bisericii catolice? Răspunsul este: cei din stînga laică sînt — sau, cel puțin, ar trebui să sînt — la apărarea valorilor. Ne aburim, într-adevăr, să gădim că religiozitatea și biserica sînt sinonime cu reac-

țiunea cea mai obtuză. În această optică, socotim creșterea indiferenței populației față de religie ca pe un aliat natural al progresului intelectual și moral. Consider, însă, că o asemenea opinie — pe care eu însumi am împărtășit-o — e eronată. Desi biserica însăși, prin comportarea ei, a justificat frecvent astfel de opinii — de pildă bizuindu-se pe un anumit „catolicism tradițional, obtuz și fanatic, de natură fundamental țărănească” — confruntarea creștinismului cu hitlerismul și stalinismul ne obligă la o revizuire a acestui stereotip de gîndire. Se pare că, d'n punctul de vedere al valorilor preconizate de stînga laică, creșterea indiferenței religioase apare ca un fenomen prin excelență neutru, care poate la fel de bine să favorizeze dezvoltarea atitudinii umaniste și toleranței sau să ducă la atitudinea totalitară. Or, ceea ce e important, sînt atitudinile practice și nu ideologiile care le inspiră. Indiferențismul religios nu deternină, în sine, vreo atitudine practică anumită. De aceea, lipsa credinței nu este o valoare în sine pentru nimeni, cu excepția atelor fanatici. Ea nu e decît un fapt de existență, ale cărui consecințe sociale pot fi diferite.

Același lucru se poate spune despre religiozitate. Se poate afirma că, d'n punctul de vedere al stîngii laice, credința într-un Dumnezeu personal e în sine la fel de indiferentă ca și absența credinței religioase. Doar anumite forme, definite precis, de religiozitate au o valoare negativă: cele care duc la fanaticism și intoleranță, asemănătoare, prin aceasta, cu intoleranța fanatică a atelor „activi”. În plan practic, religiozitatea poate duce la atitudini și comportări diferite. În numele credinței lor, unii nu sînt pe rîd, alții și-au ucis aproapele. Dar, chiar dacă nu întotdeauna credința aduce după sine binele, persecutarea credinței dușmane întotdeauna rău: este o „evidență” pe care reprezentanții stîngii laice sînt dator să o ia în considerare. Dacă credința este distrusă prin forță, se va călăta cu siguranță la utilizarea aceleiași forțe pentru a distruge pe toți aceia care gîndesc alfel. Libertatea religioasă e semnul cel mai vizibil al funcționării reale a drepturilor cetățenești. Dacă puterea atîncează la această libertate, avem de-a face întotdeauna cu un simptom al totalitarizării vieții intelectuale. Nu există excepții de la această regulă, deoarece puterea totalitară este singura care nu poate accepta indemnul Sîntului Petru și al apostolorilor: „Să dai mai multă ascultare Domnului decît oamenilor” (Ac 5, 29). În limbajul stîngii laice, aceasta înseamnă că omul, prin însăși natura omenească, are drepturi pe care nici-unei puteri nu-i e îngăduit să le împrădușce. Iată temerurile pentru mare stînga laică ar trebui să le apărarea drepturilor religioase.

Stînga laică, rușii, ar trebui să fie interesată și să la apărarea bisericii. „Anticlericalismul decurgînd din legăturile pe care le avea biserica în trecut cu clasele privilegiate și-a pierdut, în mare parte, rostul (...). Biserica, arăta eu mai bine de zecă ani în urmă, Leszek Kolakowski, „nu mai este astăzi un mare proprietar feudal, iar teoreticienii catolici nu mai susțin necesitatea unei ierarhii de clasă”. Mai mult, vom zice noi de multă vreme, Biserica catolică a Poloniei nu mai încearcă să justifice drepturile privilegiate ei, dimpotrivă, se situează cu consecvență de partea celor asupriți. Nu biserica e adevăratul dușman al stîngii laice, ci totalitarismul. Problema esențială constă în conflictul dintre regimul totalitar și întreaga societate poloneză, privată de drepturi. În lupta împotriva totalitarismului, biserica joacă un rol a cărui însemnătate nu poate fi subînțiată îndoindu-ne. Urmărind felul în care s-a desfășurat această luptă de-a lungul anilor, ne vom da seama cit de judicioasă e o formulare ce aparține episcopilor înșiși: „Atunci cînd condițiile de viață ale poporului polonez erau satisfăcătoare, biserica se bucura de libertate, și, invers, atunci cînd biserica era oprîmată, poporul era lipsit de libertate și de drepturile pe care se merită.”

Mi se poate din nou pune o întrebare: oare nu există în siml Bisericii catolice a Poloniei, tendințe de a-și redobîndi fostele privilegii și de a-și însuși puterea absolută asupra vieții sociale? Voi răspunde: dacă asemenea tendințe există totuși — ceea ce îmi pare foarte puțin probabil — ele nu constituie nici un pericol real pentru apărarea stîngii laice. În situația enunțată din Polonia de azi nu există nici un risc de a se atînge la teocrație. Stînga laică e datoră, de aceea, să privească cu toată simpatia un catolicism „deschis” (dar nu prin comprehensiune față de putere) și tolerant (dar nu tolerant față de totalitarism). În Polonia, chiar aripa conservatoare a bisericii e obligată, prin natura situației, să se afie în conflict cu puterea comunistă, și deci să contribuie și ea la lupta pentru largirea libertăților democratice. Pentru năruințele stîngii laice, biserica ar fi periculoasă numai dacă, urmînd rețeta lui Janusz Zablocki, ar renunța la rezistență și la spiritul evanghelic al dialogului binevoitor cu guvernul și ar recomanda ascultare față de autorități sub cuvînt că „orice putere e dată de Dumnezeu”. Numai atunci atitudinea anticlericală (nu însă și antireligioasă) ar deveni din nou întemeiată.

¹ Leszek Kolakowski, Note despre contra-reforma actuală, Varșovia, 1962, p. 53.
² Leszek Kolakowski, op. cit., p. 73.
³ Scrisori pastorale..., p. 709.

C. NOICA, Păltiniș 1985

Despre unele ale pușcărișilor și cite ceva procesul Noica

ARȘAVIR ACTERIAN

Nu de mult un prieten, fost înainte de 23 august 1944 de profesie avocat, pe nume Alexandru Nazarie, care-și trăia ultimele zile, mi-a povestit cite ceva din pătimirile lui de fost deținut. Omul a murit cu citeva luni înainte de 22 decembrie 1989. N-a apucat să vadă „schimbarea la față a României”.

Ce mi-a împărtășit bunul meu amic m-a impresionat în chip deosebit și-mi pare rău că n-am pus imediat pe hârtie toate cele auzite. Mă gândesc că unele din aventurile de necrezut prin care au trecut foarte mulți pușcăriși politici după anul 1947 ar putea interesa pe unii cititori. Drept care m-am hotărât să rezum tribulațiile unui om cuminț, fără ambiții sau fumuri politice, care peste noapte, sub o feroce stăpânire stinghistă, s-a trezit eliminat din profesia ce-l asigură pînă la cea de ficcare zi. Era pînă prin 1946 avocat și se descurca destul de bine. Dar afară din Barou ce să faci? Un amic, cam în aceeași situație, i-a propus să colaboreze cu el deschizînd un mic anticariat într-unul din magazinele construite de Fundația Carol (rămăși după război fără subvenție) pe strada C. A. Rosetti, acolo unde e astăzi o grădiniță de vară a teatrului Tănase. Se și deschisese acolo citeva magazine particulare: o farmacie, o librărie (a doamnei Alexandrina care era la secția de cărți străine de la Cartea Românească, bombardată în timpul războiului), un magazin în care se vindea caviar. Hop și domnul Nazarie cu amicul său care au deschis un anticariat-librărie (se mai primeau atunci cărți noi din Occident). Cîteva ani treburile au mers bine, chiar surprinzător de bine. Unii boieri mai bine informați de ceea ce urma să se întîmple, își vindeau proprietățile, chiar și lucrurile din casă, printre care și bibliotecile. După cîteva timp cărțile străine n-au mai venit din Occident, chiar și Hachette a trebuit să închidă librăria.

Setea de lectură a populației nu era deplin satisfăcută. Anticariatele au început să fie asaltate, deci și magazinul prietenului Nazarie. Tinerete generată, aliate de lectură căutau cărțile prin anticariate. Amicul meu își spunea ce cărți extraordinare se găseau prin bibliotecile particulare din care se aprovizionau. Iată cîteva din cele ce mi amintea: un exemplar din „Fleurs du mal”, din ediția apărută la Bruxelles, cu o dedicație a lui Baudelaire către o româncă; ediții rarissime, dacă nu chiar unicate, cărți de bibliofilie, ca de pildă o colecție a lui Niculescu-Buzău cu tipăriturile franceze din secolul al XVIII-lea, cumpărate din pasune prin marile târguri de carte din Occident; apoi cărți esoterice (colecții întregi) pe care se băteau unii cumpărători mai puțin decît mai mult înfișați. Citez cîteva nume de autori foarte căutați: Blavatski și Annie Besant (teosofi), Saint Yves d'Alveydre, Fabre d'Olivet, René Guénon, Allan Kardek, eusdem farinae.

În toată activitatea de anticar prietenul meu a fost arestat prin februarie 1949 și închis într-o celulă subterană (într-o celulă alăturată fiind fostul prim ministru Gîgurtu) din fosta primărie de pe Rahova, unde a fost îndelung anchetat. În celulă, alături de

un naly care spunea tot ce făcuse tînînd și fulgerînd împotriva persecutorilor, era și un așa-zis turnător care înregistra tot și era chemat zilnic să transmită cele auzite.

Pînă la urmă, negăsindu-l-se vreo vină serioasă, amicul meu s-a văzut trimis la Jilava în loc să-l dea drumul acasă, apoi judecat, condamnat la 3 ani, revenit la Jilava și expedit la Aiud, iar de acolo la canal, la așa-zisa „Peninsulă”, unde a lucrat ca muncitor într-o brigadă de constructori, cărînd cu roaba ciment sau alte materiale necesare zidarilor sau sobarilor. Exact în ziua împlinirii celor trei ani de condamnare a fost chemat de administrația taberei de muncă și împreună cu alți doi deținuți politici trimiși nu acasă (cum pădăjduia amicul meu), ci la Midia, unde trona un fioros securist cu grad de colonel. Acolo era pare-se un regim foarte dur. Mi-a povestit chiar cum murise sau se sinucisese de „traj bun”, printre nenumărați alții, un fost ministru Simionescu, care făcuse parte în 1923 din așa-zisa „generație naționalistă”. Și prietenul spunea că moartea acestuia n-a fost deplin elucidată. El fusese pus într-o bună zi să facă o grupă pînă la o sîrmă ghimpată ce înconjura tabăra de delincvenți politici și că otașul a tras în ex-ministru sub motiv că a încercat să fugă. După altă versiune Simionescu s-ar fi sinucis nemaiputînd suporta persecuția și bătaile comandantului brigăzii din care făcea parte.

Într-o bună zi, prin 1951, în toată verile au fost aduși în baraca prietenului meu vreo zece foști generali culesi de la talcoș, de pe stradă, sumari îmbrăcați, unii în cămașă. Au fost trimiși la „vagonet”, unde trebuiau să sape pămîntul și să umple vagonetii în timp record pentru ca întreaga garnitură să pornească cît mai repede la descărcări și să revină pentru altă încălăștură. Puțini au rezistat la efortul din ce în ce mai greu ce erau obligați să-l facă. Două cîte doi, de fiecare vagonet, trebuiau să realizeze o performanță la unison cu ceilalți. Norma fusese de trei vagonetii pe zi la început pentru ca să se ajungă la 12 vagonetii de încălăștură pe zi. Și asta din cauza întrecerilor impuse de normator din drept exemplu de urmat aportul unora din deținuți, care se întorceau între ei pentru o porție de supă în plus sau de pline. Am omis să spun precizarea pe care mi-o dăduse amicul că alături de baraca în care a locuit era o altă baracă așa-zisă a legionarilor, bine pășită, cu un regim alimentară sever, draconic. În realitate, erau și legionari, dar și mulți liberali sau național-tărăniști, ori titeliști (socialiști din tagma lui Titel Petrescu care nu se alăturaseră comunistilor cum au făcut Voitec sau Răducanu, acesta fost rector al Academiei Comerciale). Amicul meu afirma că Stalin dăduse ordin ca nici un deținut politic să nu fie eliberat după executarea pedepsei, adăugîndu-se la ani de condamnare executată așa-zisă ani de pedepse administrative. Așa își explica prietenul meu că în loc să-l dea drumul după executarea celor trei ani de pedepză, a căpătuit un an de pedepză administrativă, și trimis la Midia. Și poate că a fost norocos că regimul instituit de mult slăvitul și fiorosul revoluționar Stalin a încetat, cîl puțin parțial, odată cu moartea

acestuia la începutul deceniului șase. Față de alții, amicul meu Nazarie socotea că a scăpat ieftin. Dar alte greutăți îl așteptau odată eliberat. Condamnații politici după eliberare n-aveau voie să lucreze decît în construcții. Ca atare, omul nostru, o bună bucată de timp, n-a putut lucra decît ca ajutor mozaicar pe lângă un meșter care posedea o mașină electrică de curățat mozaicul și pe care o închiriasse pe bani buni statului, folosîndu-l astfel pe fostul avocat ca ajutor al său în schimbul sumei de 300 lei pe stat, plus 300 lei din ce încasa meșterul pe aparatul închiriat. În acest mod a lucrat amicul la fabrica de cerpeturi de pe Șoseaua VIIIor și la uzina de prefabricate (unde ajungea omul cu două tramvaie, plus vreo doi kilometri pe jos după ultima stație de tramvai).

Era un modus vivendi. Noroc că a urmat ninsoarea de pomîni din februarie 1953 care a oprit circulația tuturor tramvaielor din capitala țării.

s-a dus bubul de activitatea fostului anticar de pe strada Rosetti și acesta, nereușind să facă față cererilor, a fixat două ore pe zi la el acasă. În chipul acesta cîștigul s-a tot mărit, iar anticarul n-avea nevoie să umble tot timpul cu ruk-sacul în spinare și o servietă burduf istovindu-se pe drumuri.

Cum unii prieteni cu bibliotecii mari de filozofie sau poezie treceau de asemenea prin mari greutăți, au pus la dispoziția anticarului propriile lor biblioteci. Numai că de aici s-a iscat o primejdie pentru serviciul anticar. Unii din prietenii cu bibliotecii erau urmăriți, fiind considerați disidenți.

La un moment dat, la Moscova, a fost un proces împotriva culturgigilor disidenți. Hop și la noi guvernarea să-i malmăjăvească pe protectorii lor. În scurt timp s-a și închis prin 1958-1959 procesul în care Nazarie a figurat, printre alții, cu Constantin Noica, Dînu Pillat, Nicolae Stic-

ca încăpătînatul e riscasă lucruri și sedințe au avut loc echipe din care fă și doi vlăjgani imbitare. Cînd prieten în primire de acea l-a mîngîiat tandru dus prima oară într-o grup de anchetatori lui multiple întes pe anchetatori cu a le dăduse, urma l-mai mult sau mai orice caz nospus de urmă, după fiecare spre refacere în abandonat pînă ce a durat pînă la t Apol, a fost mutat pe strada Uranus, e bună, vestimintele e dera procesului ca loc — nu mai știa ar cizeze unde anume procesului s-au pet ne umoristice des anume Dumitriu, procesului a fost e justiției, se arăta pildă. Dînu Pillat fată la boxă, come întrebări, fie ale p procurorului, la c sedințe l-a admone ori că-l va pedepsi. limitat, perseverit buze a fost acos d nea, unul din avoca lui Vladimir Strein pledoaria terminînd gument insolit, a Streinu a fost în t un neîmpăcat duse lor”. Stupoare în revenit imediat, a corectîndu-se: „An legionarilor”. A ur tăcere grea, fără.

TATĂL NOSTRU,
*Ființa noastră cea de toate zilele,
Fă astfel incit faptele
și iubirile noastre să aibă sens,
Și ca ziua noastră să țină
Amin.*
(Constantin Noica)

Pînă la topirea zăpezilor care a durat vreo trei săptămîni și reluarea circulației, ajutorul mozaicar s-a gîndit că bruma de salariu ce încasa era departe de a-i acoperi cheltuielile. Și atunci s-a decis să-și rela activitatea de anticar de cărți, de astă dată de unul singur și fără prăvălie. Hotărîrea aceasta a fost pe de o parte salutară, pe de alta a fost încoronată cu o nouă pușcărie. Într-adevăr, dragul meu prieten a reluat atunci legăturile cu unii din deținătorii unor mari biblioteci particulare cu care zece ani înainte avusese relații. Nu numai comerciale, dar și de prietenie. Oamenii refuzaseră să-și vindă cărțile pe nimic toată. Amicul meu se mulțumea doar cu zece la sută cîștig. Și iată că în acest chip omul nostru a reușit în scurtă vreme — chiar din prima lună — să realizeze un cîștig de o mie de lei față de cel cînci sute ce-l reveneau ca ajutor mozaicar. Cum nu exista încă o lege a comerțului așa-zis ilicit, Nazarie vizita de două ori pe lună Biblioteca Academiei, B.C.S.-ul și-și deslășea marfa — cărți altele pe sprînceană — funcționarilor avizi de ceea ce nu se găsea pe piață. Plata se făcea la checină. Pînă la urmă

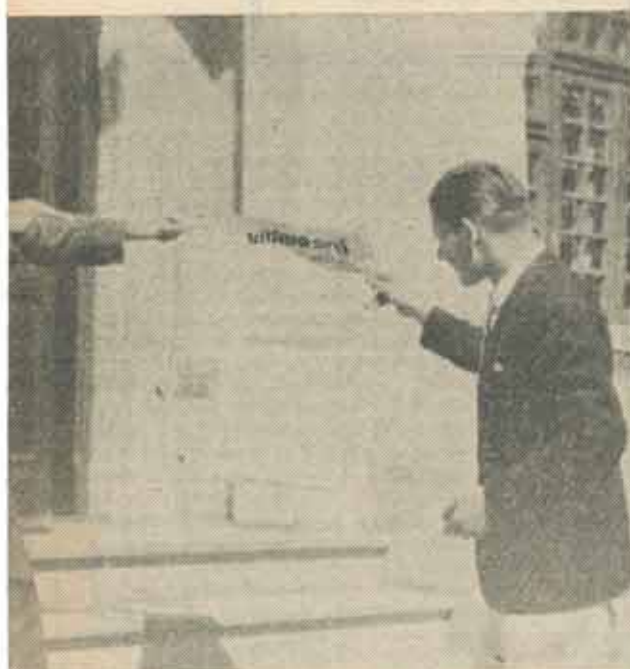
hardt, Păstorel Teodoresanu, Th. Enescu, Sergiu Al. George, Marietta Sadova, Alexandru Paleologu, Mihai Rădulescu (pianist și muzicolog care s-a sinucis în timpul anchetei) colonelul Slăbîneanu care și el a murit în timpul anchetei, Sandu Lăzărescu, Vladimir Streinu, Remus Niculescu și alții, un grup de 24 de persoane, ce, chipurile, creau o atmosferă neprietnică, deci nedorită în „paradisul comunist”.

Printre ultimii arestați a fost și fostul avocat, mozaicarul și anticarul Nazarie. Cum a ajuns el acolo? În calitate de anticar el cumpărase și vinduse cărțile unora din disidenții figurînd în anchetele făcute, Nazarie a fost percheziționat o noapte întregă în căutarea unor documente acuzatoare de negăsiți. Cu toate acestea au fost confiscate două geamantane pline cu scrisori, fotografii, manuscrite, socotite suspecte. Așa a ajuns prietenul meu de astă dată la Malmaison, băgat într-un fel de garsonieră cu cîșet și dus, anchetat cu draconică severitate, fără vreun rezultat satisfăcător pentru anchetator. Pînă la urmă văzînd că anticarul nu vrea să spună nimic ce i-ar fi interesat pe interogatori, au urmat trei sedințe de bătaie, pentru

pătimiri r politici despre și Pillat

avocat să mărturiseze. Aceste
cu ajutorul unei
a parte un ofiter
cați în haine mi-
meu a fost luat
ă echipă, ofiterul
pe cap și a fost
odată doamnă, a
bieră unde un
sau pus arestatu-
ri. Nesatisfăcând
punsurile pe care
ala după metode
utin rafinate, în
lucroase. Până la
anchetă, era dus
onteră, unde era
revenea. Și asta
născă anchetei.
fosta Protehnie,
de hrana era mai
u călcate în ve-
urma să aibă
cul meu să pre-
In desfășurarea
cut și unele sco-
presedinte, un
tre de pe urma
lănit ministru al
foarte sever. De
ce era asetat în
umoristie unele
edintelui, fie ale
tovarășul pre-
si de vreo câteva
dinu Pillat, pe-
l cu surșul pe
sală. De aseme-
care pleda cauza
a tinut o căldă
patetic cu un ar-
unul: „Vladimir
dă activitatea lui
și comunisti-
ă. Avocatul și-a
ansprat complet.
vrut să spun al
et bineînțeles o
mentarii, dar nu

C. NOICA și B. BREZIANU privind o pagină din ziarul „Ultima oră”

ființă”. „Fire și ființă”. Într-o bună zi însă, Noica l-a trimis anticarului un client. El nu putea să-l refuze. Și acest client fiind la rîndul lui anchetat a zis de la cine a înmormântat manuscrisele mai sus citate. Acoasta mărturie alături de altele similare, l-au fost fatale bietului anticar. Bizar mi se pare totuși că o asemenea vină poate justifica o pedeapsă de 18 ani temniță arca pentru „difuzare de manuscrise de seriar”. Culoa este că după un timp — respectiv cinci ani de pușcărie — toată acesta manuscrise cu picina au fost tirărite de autorul lor care și el în procesul de care am vorbit mai sus, fusese condamnat, ca și Dinu Pillat, la cîte 25 de ani muncă silnică. Una din multele anomalii ale unei politici destrănușite, dar și tragică pentru cei care au pățimiri, unii chiar zeci de ani, iar alții au murit fără ca măcar să existe date statistice în această privință, dar în fond la ce bun asemenea statistici...

Iată ce am aflat din gura ex-avocatului și ex-anticarului Alexandru Nazaria, unul din bunii mei prieteni.

Acum cînd ziceam că am ajuns la sfîrșitul mărturiilor amicului meu, îmi mai amintesc și cred că nu este deplasat să consemnez ce-mi spusesse el cu privire la Mircea Vulcănescu pe care eu îl cunoscusem de pe vremea asociației Criterion. Imaginea cu care rămăsesem eu despre Mircea Vulcănescu era aceea a unui om bine clădit, as zice un munte de om, cu o față frumoasă, cu ochi de o căldă, subjugătoare sinceritate, dar cînd vorbea sau gîndea ochii lui se interiorizau, concentrîndu-se pe o temă ce-o dezvoltă, sau la care medita. Nazaria aflase la Jilava că Mircea Vulcănescu a fost introdus într-unul din dormitoare în care se aflau vreo 200 de pușcăriași politici, dormitor cu price în care se îngîrmădeau cei 200 de deținuți. De obicei, preciza amicului meu, se dormea pe o singură parte a corpului din lînsă de spătuș. Singurele ore de delictare în atmosfera aceea heteroclită în care fiecare își dădea în vîlează amuzături uneori supărătoare), pușcăriași politici de toate apartenențele aveau o singură bucurie: prelegerile pe care le țineau cei

care aveau ceva de spus, prelegeri care în mod obișnuit se țineau cu o oră înainte de culcare. Printre cei care aveau ce spune și vorbeau mai des, era și Mircea Vulcănescu. Într-o bună zi însă, au fost ridicăți trei din cei care țineau prelegeri, printre aceștia figurînd și Mircea Vulcănescu. El au fost transferați în subsolul Jilavei, unde pe jos călcai în băltoacă. Trebuia să stai zi și noapte în picioare. Într-o bună zi, unul din cei trei s-a îmbolnăvit febră mare. El motăiau în picioare Starea celui bolnav se agrava oră de oră. Ce era de făcut? Mircea Vulcănescu — cu spiritul lui de dăruire față de aproapele — s-a oferit să se întindă în apărta din subsolul Jilavei pentru că semenul său bolnav să se poată odihni măcar cîteva ore, riscîndu-și propria lui sănătate. Prietenul meu așa își explica moartea lui Mircea Vulcănescu la Aiud, bolnav de tuberculoză. Nu este exclus ca Mircea Vulcănescu să se fi îmbolnăvit de tuberculoză în subterană uned al Jilavei, ca urmare a spiritului lui de dăruire și de jertfă.

Amintiri despre Noica

LULI AUGUST-STURDZA

Mă uitam la botul cismelor mele înaintînd ca două bărci prin lapovița cafelei. Trebuie că arăt a colhoznică din Nișai-Novgorod! Mi-a venit să rîd. Nu m'a intristat niciodată faptul că nu pot cum aș vrea, sau cum cred că știu să mă îmbrac. Toate...

Mi-a rămas în minte de pe vremea cînd citeam Cronicarii Veacului de Mîncă, ceea ce l-a spus Ludovic-cel-Sfînt lui Joinville privitor la tobră-căminte: nici prea mulți pentru a nu scandaliza vîrstnicii, nici prea puțini pentru a nu desamăgi tinerii.

Încerc, fără efort, să fac față la a doua parte a sfîșitului, izbitînd rareori. Unii dintre noi nu avem cînd să docum grija aparențelor, de cînd cu „după de clasă”, cu turburările-viciile-ape care fac vîrtejuri. Vîrtejurile a-pole turburi învîrtesc gînoale la periferie. Pe unii dintre noi, ne-a zvîrlit noua desordine socială în cercul de gînoale.

Mă învîrtesc în periferia noul societăți încercînd din răspuseți să plutesc cu ocoare. Se plătește scump ocoarea în vreme de izbitiste.

În această „lupă din răspuseți”, dimineața, pe întuneric, alerg să prind autobuzul 34, să mă agăț pe scara ciucure-de-altii. Ce efort să nu-mi aluneca mîna de pe bara metalică de care mă țin; să nu-mi alunecă piciorul (numai unul încapre printre ale celorlalți, ca și lor) de pe scara înghețată, alunecoasă ca slica, cam 70 de dimineți pe an!

La căte o colitură, greutatea agățatilor o treaptă mai sus, apasă masiv pe noi, ultima treaptă.

În diminețile norocoase în care reușim să depășim scara înspre înăuntru, după cîteva minute (deși numai lichidele au forma vasului care le cuprinde), spatele meu avea forma casieritei sau profesoriei care mă urma; și, fata, forma contabilei sau infirmierei care mă precedea. Aveam această proprietate a lichidelor, 45 de minute sau o oră de autobuz. Soseful gîsiera un mod de a îndesa pasagerii și mai sprig: cu căte o frînă bruscă; încărcătura compactă se strîbea cu ignete, de lega înortiel. Ajuns înspre Calea Văcărești, după stațiile de pe cheful Dâmbovitiei, autobuzul se mai golea dar tot vierdeam nasturi de la palton în frecarea coborîșului.

După această victorie — era o victorie zilnică lupta cu autobuzul — începem ziua de lucru: 9, 10, chiar 12 ore dacă era nevoie. O vară am lucrat și Duminecele fiindcă fusese înundată în primăvară; două ierni, căte trei Dumineci pe lună pentru „îndepăinrea planului”. De căteva ori dacă se întâmpla să nu fie urechi prin preajmă m'a întreat căte un muncitor dacă e adevărat că în Occident nu se lucrează nici Sămbăta, nici Dumineca.

Căți ani am intrat pe poarta fabricii (patru luni pe an), înainte de a se lumina și am lesit după ce se înserase! Nu mi s'a uzat revolta la gîndul milioaneilor de oameni cari nu văd lumina zilei fiindcă trebuie să viețuiască, să-și crească copiii, este, la rîndul lor nu vor vedea lumina zilei din acetasă pricină.

În mijlocul Bucureștilor, în piața Universității a fost proiectată o tre-

cere subterană cu scări rulante. „Ce n'a văzut Parisul!” zic bucureștenii.

Parisul și alte 30, 40 de orase europene au uzat multe rînduri de scări rulante pînă acum.

O companie suedeză a oferit executarea lucrării în trei luni, la un preț moderat. De ce străinii? Și noi știm să săpăm!

Am săpat doi ani. „Mare realizare a socialismului, pusă în slujba poporului” scriu ziarele.

Cu circulația aturită în mijlocul orașului, poporul a fost gata-gata să-și piardă slujbele din confuzia și înghețurile tramvayelor și autobusilor. Tone de noroi au fost plimbate pe bulevarde și pe străzile dintre ele. Dar am făcut-o!

Că scările nu funcționează trei, patru zile pe săptămînă n'are importanță. E sănătos să urce omul scări: să le coboare e și plăcut, mai cu seamă că sunt metalice, foarte alunecoase; performanța de echilibru și record de fracturi.

În săptămînile cu lapovița, multe în București, în pasajul subteran îți trece apa sau zăpada-fleașcă, peste ghețe, multă vreme după ce se vînd ghiocel afară, la răscurile zvîntate și însoțite. Nici acest amănunt nu e important; dimpotrivă: „Une picioarele în apă rece dacă vrei să ai idei”.

După o zi de zece-ore-lucru, trecam prin lapovița-lavor-de-idei a trecerii subterane. De umăr îmi atârna o traisă cu cărți; de ficcare brăt căte o țaxă, ficcare gros de ceea ce putusem dobîndi după o oră de stat la rînd în Hala Traian; una cu 5 kg. cartofi, cealaltă cu 5 kg. oase. (Supă și cîini. De ce oare, căteuză slabă, holnară, a ales tocmai curtea noastră drept maternitate pentru patru pui grași? Basca bătrînul nostru Păturică!)

Aceste greutăți însemnau o altă victorie a zilei. Nu oricine poate obține 5 kg. oase proaspete; în hala Traian sunt o personalitate; scenograful fabricutei de costume, teatru și film, de după colț! O reslă personalitate a halei Traian, măcelarul, îmi face favoarea celor 5 kg. oase-săptămînal plăteie dublu. I-am desenat și o rochie pentru nevastă, care (rochie) „s'o arate mai slabă, la nunta fetei”.

De ce nu-mi pot lua ochii de la botul cismelor care-si fac drum prin zăpada moale, cafelei, strat gros peste plăcile de semifalanță care pardosesc trecerea subterană?

Cu efort ridic privirea: oameni îngurșii, grăbiți, obosiți; lumini clăoare, o vitrină (cu un boc) contine trei batieuri și două genți prăfuite.

Mă intristez pentru trecătorii sfîrșiiți și palizi cu care mi se încredinșază drumul. De ce nu și pentru mine? Această neobosită, necontentită bucurie de a trăi nu e cumva o stare de Prostul-Tîrgului care nu cere nimic pentru el fiindcă oricum e fericit? Modestia fără măsură e infirmitate. Să fie dimpotrivă: îngâmfare? Zîncă cale neajunzuri nu pot cătina robusuțului meu echilibru. Oare Heracles n'a trebuit să ducă la bun sfîrșit atătea munci grele?

Cînd mă asemeni erolilor solari, cînd mă cred Prostul Tîrgului!

C. NOICA și B. BREZIANU, 1939

E, poate, numai gust de performanță; oricît m'ar asupri greul-zilei, tot o voi scoate la capăt!

Am cîștigat în tinereță întreceri de innot, de tras cu arcul, de patină, de tricicletă. Am fost căpitan de echipă la volley-ball și campion național de yola-olimpică. Să fie viața un sport? Sportivul adevărat trebuie să știe să-și piardă întreceri, tot cu fruntea sus.

Sute de gînduri, întrebări la care nu răspunde nimeni, se adună, se înfruntă, se risipeșc sub cătula mea de vulpe, roasă de ierni carpatice.

În fundul pasajului cotînd înspre scări, printr-o vitrină mai largă, se văd mese și scaune de metal. O față cu tichie albă, dincolo de o teighea, Plăcintărie.

Iar mă trage încălcătura pe care o port, spre botul cismelor. Pașii nu se aud pe stratul de zăpadă cafelei. Puțin mai sus de pașii mei, îmi cade privirea pe o păreche de soșoni; oprîți pe un prag cu botul înspre trecători. SO-SONI — cum nu mai văzusem dinainte de război; negri, cu țîlpi de cauciuc, fețe de postav și catarama metalice. Mi-a venit în minte o vorbă pe care uitasem că am știut-o vreo dată: treforn. Ridicînd ochii, o simțuță subțire, înaltă, strînsă într-un palton de modă veche, puțin hustruit. Un braț al siluetei, cu o deferență, mă invită să trec pragul, cu o deferență, fermecătoare politetă. În cealaltă mîna, Constantin Noica ține un dreptunghi de plăcintă între două foite.

Ne-am așezat. Traistele mele grele s-au potolit pe poșca cu zgomet de oase, cartofi și cărți. Nu mai e nimeni la picina dintre mese.

(Continuare în pag. 10)

Amintiri despre Noica

(Urmare din pag. 9)

Nu m-a întrebat dacă vreau sau nu plăcintă; nici de unde vin, nici cum obișnuitul „ce mai faci?” — eu și când ar fi știut exact ceea ce aveam nevoie să aud.

Îmi amintesc cu fiecare amănunt: inflexiunile glasului, ochii de o bună-tate scilicet inteligentă, gustul plăcintei cu care m'am trezit dimineața mea.

Cu fraze scurte și blânde, într-o limbă românească încântătoare și precisă, m'a dojenit și m'a lăudat pe rând, mie. Ca să-mi înghit emoția care se urcase; nod în gât, i-am povestit scurt o întâmplare a zilei, cu actori, probe de costume și manșonieri mănunați ai atelierelor; dela cismarii muzicii la fetele care cos flori pe pălării fredonând române.

Râdea fără zgomot, din miază zărilor. Și râsul era inteligent și bun. A spus: — „Ai un humor, nu numai înegribil, dar înconfundabil”, subliniind neobișnutele de care se folosea (alături de rar).

Apoi, continuând parcă, un gând interceptat atunci când mă lăsesse la plăcintă, mi-a vorbit despre antrenorii de fotbal care căutaseră orașe de provincie pentru a recruta din echipe locale jucători tineri, talentați. Punându-le la dispoziție condiții excepționale, le oferea prețului de a se califica pentru prima categorie.

— „Îmi propun să fac întocmai ca antrenorii, pentru a descoperi intelectuali tineri, dotați, de primă calitate. Să le pun la dispoziție tot ce-am adunat în atâția ani. Să producă stăruț.”

Vorbă foarte rar și părea plecat deja în căutarea pe care o avea în minte. Ce curaj într-un loc și-o vreme în care, pentru cei din conducerea țării, cel mai prost fotbalist valorează mai mult decât un intelectual-luminat.

Si-am urmat gândul: — „All knowledge is to be used in the manner that will give help and assistance to others” a citat în engleză, limbă în care avea să scrie „Brother Alexander”.

Era clar ceea ce își pusese în minte: împărțea pe etape, un organizat plan de luptă: avea să meargă în câteva orașe de provincie să la personal legătura cu răspunzătorii culturali, să stea de vorbă cu tinerii cărturari îndoșobi înzestrați. Celor aleși care

s'ar fi învoit viitorului lui program de ascetism-intelectual să le obțină vreme liberă (un an, doi) eliberare din slujbele în care lucrau dar care ar fi continuat să-i plătească. Era necesar pentru a le da răgazul și mijloacele să se adune într-un mic și liniștit târg arădean: să citească, să scrie, să schimbe gând între ei și cu el. „Upa-nis-de...” a încheiat Dinu Noica.

Ascultându-i fiecare vorbă, când a tăcut mă aflam în starea de uitire a lui Saint-Exupéry atunci când în desert a apărut Printul și Mic surințu-i: — Descendează-mi un miel, te rog.

— Ce crezi? m'a întrebat scurt. I-am spus starea în care mă găseam. A râs.

— Crezi că nu se poate? — S'a putut în Hellada... A râs din nou.

Ieșind în lapovita trecerii subterane, izvoarele mele nu mai aflărau atât de greu. La capătul scării, drasupra pitei firav luminate, cer înțesat de stele.

În mai puțin de un an deschidam prima expoziție personală.

Nu țiam multumiri niciodată Indejuns, Dinu Noica.

★

La vernisajul pe care l-i datoram, era plecat în Ardeal.

În a doua expoziție a venit deseori. S'a oprit într-o dimineață îndelung în fața panoului pe care scriasem un fel de prefață-cuprins la ceea ce expuneam:

*Îald, -fi spun la o ureche
o poveste foarte reche
și la celelalte două
cea mai scurtă și mai nouă.*

*Îți dau pene fluturind,
Îți dau fluturii din gând.
Na zănoare, na și chei,
Îa cât vrei, cât poți să tei.*

*Na vâdub, răcoare, foc.
Na și are de cojoc.
Na Ușor să-ți la din greuri,
Îa un stol de oțeneuri.*

*Sufletul, strins în câmară
a crescut de-a dat pe-afară
pentru tine-și pe părete,
Îa-l în ișmă și-n ghetă.*

(nici atârna o gheastă veritabilă, cam uzată).

CONSTANTIN NOICA, Păltiniș, 1986

Râdea din străfunduri. Pe un carnet scos din buzunarul aceluiași palton desuet și lustruit a copiat năvoada mea încercare de versificație, apoi a scris în caietul-de-sală, cu litere mici (modestia omenilor Mari) un omagiu atât de extraordinar încât nu îndrăznesc să-l citez fiindcă îl socotesc nemeritat.

★

La distanță de două continente și un ocean, primind de-a lungul unor

ani cărți postale din Sibiu, cu literă mărușă, aflam că tinerii pe care visase să-i adune erau în jurul lui. Nu în dispăruta Hellada; în Păltiniș, România. În ani de grea restriște la sfârșitul veacului XX. — Ce izbândă!

★

— Cât de mulți trebuie să sunt aceea cărora le-ai ridicat ochii de la botul cîrmelor spre stele. Nu țiam multumiri niciodată Indejuns, Dinu Noica.

Los Angeles, 1988

Mare, ca adjectiv

De cite ori mă gândesc la Marin Preda — și faptul se întâmplă des — sunt îndemnat, sint condus, ca să zic așa, să reflectez la lupta dintre conștiință și timpene. Lupta dintre marea conștiință, fragilă și individuală, și marea timpene, timpene de partid și de stat, timpene legiferată. Cuvintele nu sînt ușor de rostii. Si au fost și mai greu de rostii în momentele în care această luptă era înlestată, erin-cenă. Când, nu trebuie uitat, după război pentru cultura română a început o epocă îngrozitoare. Epocă în care ființa întregului popor a fost serios de tot primejdută. Epocă înspăimîntătoare, care dacă ar mai fi durat o generație, ar fi dus la crearea unui monstru ale cărui dimensiuni, astăzi, sînt deja bine prefigurată, vizibile cu ochul liber. Malformațiile, acum, dăd vîlul întinericului înceară să se ridice, și se relevă în realitate lor coordonate, terifiante. Epoca ticăloșilor, de care vorbea Preda în ultima sa carte, nu vrea să iasă încă din istorie. Iar răul e întins, extrem de întins.

Se împlinesc, acum, 10 ani de cînd această mare lumină a spiritului românesc, Marin Preda, s-a stins. 10 ani de cînd, la Mogosoaia, Marin Preda, a fost găsit, fără viață, în camera numărul 6, după ce fortase toate barierele pentru a putea publica această carte explozivă plină de lavă incandescentă, intitulată „Cel mai iubit dintre pămînteni”.

Cînd, în 1969, l-am cunoscut pe Preda, care tocmai devenise directorul noii edituri, „Cartea Românească”, situația era la fel de tulburătoare și azi, dar în alt fel. La ora respectivă, noul val de scriitori tineri — obiceiul de a vorbi despre tinerii scriitori, mai mult decît, despre generațiile și mai puțin despre literatură, datează cam de pe atunci, din anul '69 — era reprezentat, în ceea ce privea partidul și statul, de oameni ca Alexandru Ivășuc, Nicolae Breban, Nicolae Manolescu, Nichita Stănescu, Ana Blandiana, Marin Sorescu, Fănuș Neagu și te mai miri cine alții. Oamenii care au scris cărți mai mult sau mai puțin groase, mai mult sau mai puțin bune, și care au încercat, sub diferite forme, mai mult sau mai puțin echilibrate și coerente, răscoli elegante (dar cine se preocupă de eleganță în vremea

aceea?), să intre în structurile oferite de realitate.

La ora respectivă, lupta pentru publicare trecuse nu numai prin furcile cenzurii, ci și prin cele ale rea-voinței tinerilor lupi abia citiți. Alexandru Ivășuc, de pildă, s-a opus publicării primei mele cărți, Nicolae Manolescu, prieten și coleg de generație — din nou generație! — cu Ivășuc, a întocmit un referat negativ la manuscrisul foarte înărușul scriitor, care încă nu primise botezul tiparului, Ale-

Dispariția lui Marin Preda a lăsat un imens loc gol, nu numai în literatură, ci și în conștiința publică a momentului. În conștiința publică neoficială, trebuie însă precizat. Pentru oficialități, moartea lui Preda a însemnat o ușurare. Autorul „Moromeților” și al „Celui mai iubit dintre pămînteni” devenise un simbol moral și, implicit, unul politic: simbolul rezistenței intelectuale, prin operă și gesturi publice asumate, față de un regim ce nu mai îngăduia nici o iluzie. În 1971, Marin Preda publicase o carte cu un titlu avertisment: Imposibila întoarcere. Era însă momentul cînd „întoarcerea” devenise nu doar posibilă, ci și efectivă. Să fie adevărat, cum o mărturisit cineva, că Marin Preda l-ar fi amenințat pe Ceaușescu: „Dacă introduceți iarăși realismul socialist, eu mă sinucid”?! Fapt este că reintroducerea, prin constrîngere, a schemelor propagandistice în literatură n-a încetat să fie un obiectiv al puterii, dar s-a izbit de rezistență, nu totdeauna doar surdă și pasivă, a scriitorilor și a instituțiilor lor — Uniunea, Editura „Cartea Românească”, revista „România literară”. Acestea erau, pe față, punctele de rezistență, locurile unde, cu tenacitate și disperare, se încerca apărarea valorilor de degradare și descompunere. Și nu era vorba numai de

xandru Papilian. Întimplarea a făcut ca, după cîțiva ani, să pot citi cu ochii mei referatul respectiv: blîndat, solid. Orice editor ar fi refuzat cartea. Nu însă și Marin Preda, care a ținut să se convingă singur de adevărul situației. Urmarea e cunoscută. Cartea a apărut. Si, culmea, Nicolae Manolescu, într-un articol publicat în „Contemporanul”, l-a consensual apărării pe un ton binevoitor. De la acea dată, pînă la 15 mai 1980, am fost unul dintre martorii extraordinari lupte pe care a dus-o Preda cu tot felul de ticăloșii, cu tot felul de manifestări ale timpenei rău-voințoare, mai mult sau mai puțin mascate, mai mult sau mai puțin respirabile, dar nocive, din ce în ce mai nocive.

Nu știu, și nici nu vreau să mă gândesc

la ce ar fi făcut Marin Preda dacă ar mai fi trăit, dacă ar fi ajuns să vadă cum s-au schimbat lucrurile în ultimii zece ani. Faptul că, atîta vreme cît a trăit, a luptat cu toate forțele sale împotriva imperiului timpenei, e de ajuns. Sau, poate nu! Poate că, azi, se simte mult, foarte mult absența lui Preda. Dumnezeu știe că, pentru a lupta cu timpene, îi trebuie forțe, nu glumă! Marin Preda le-a avut. Opera lui le are. Opera lui, care, pentru a fi înțeleasă cum se cuvine, trebuie privită, ca să zic așa, de dincoace de literatură. Dinpre ceea ce se presupune a fi afera conștiinței. Lucru posibil pentru cei ce au contact cu acest univers: universul conștiinței.

ALEXANDRU PAPILIAN

Despre Marin Preda

valoarea sau de valorile literare. Ci, în primul rînd, de cele morale. Era un proces de radicalizare, iar în cadrul acestuia evoluția lui Marin Preda, cel mai prestigios scriitor român al momentului, căpătase o însemnătate ce nu mai putea fi ignorată de putere. Prezența lui Marin Preda în cele două evenimente care au zguduit viața Uniunii Scriitorilor la sfîrșitul anilor '70, condamnarea plagiatului lui Eugen Barbu și respingerea, de către organizația de partid, a candidaturii lui Nicolae Dragoș pentru Comitetul Central a fost decisivă pentru felul în care s-au încheiat acestea. De trei ori a fost convocată ședința organizației de partid a redactorilor revistelor literare și ai editurii „Cartea Românească” pentru a se pune la vot — la vot deschis — candidatura lui Nicolae Dragoș și de fiecare dată rezultatul a fost același: NU. În pofida prezenței și a intervențiilor amenințătoare a unor secretari ai C.C., în pofida certitudinii că Elena Ceaușescu era cea care ținea la „promovarea” lui Nicolae Dragoș. După aceste ședințe, organizația a fost dizolvată. Marin Preda era, în acel moment, singurul scriitor de care puterile îi era, efectiv, frică. Moartea lui, neșteptată și petrecută în condiții enigmatice, a însemnat de fapt dispariția unui adver-

sor de temut. A fost înmormîntat semiclandestin, s-a interzis formarea unui cortegiu funerar, mobilizarea forțelor securității a fost impresionantă.

Contrar obișnuințelor unei vieți literare ce reflecta, vrînd-nevrînd, obișnuințele colectivității, Marin Preda nu a fost „uitat” după moarte. Nu a devenit însă obiect de cult, forma curentă a suspendării spiritului critic. Romanele și eseurile lui Marin Preda n-au fost privite cu îngăduință, dar tocmai de aceea răsunetul și importanța lor au crescut în timp. Opera lui Marin Preda poartă rînila traversării unei istorii întunecate, însă aceste rîni sînt prețul unei victorii, și sînt mărturia unor clarificări asumate, nu a unor concesii oportune, de factură circumstanțială. Nimeni nu a intuit și nu a exprimat cu atîta dramatică gravitate cele două mari procese generate de comunism: erupția incontenabilă a spiritului primar agresiv și degradarea lăuntrică a ființei, căderea în „era ticăloșilor”. Literatura care se va scrie de acum înainte în România își are în opera lui Preda o tradiție fertilă. La zece ani de la moartea lui Marin Preda, opera lui este încă și mai actuală.

MIRCEA IORGULESCU

Text diluizat la „Europa liberă”

Că progresul implică diferențierea se știe de mult, dar trebuie să ne-o reamintim ori de câte ori, sub presiunea masificăntă a diverselor dogmatisme, unitatea este confundată cu uniformitatea și scopurile cu mijloacele. Fără diversitate, unitatea degenerază în uniformitate. Și uniformitate înseamnă stagnare, după cum diversitate fără unitate înseamnă haos.

Diferențierea materiei vii de materia fără viață și a culturii de natură sînt principalele momente prin care lumea devine conștientă de ea însăși și determinismul universal generează libertatea omului de a economisi uriașa risipă de energie a materiei nedomesticite. Un lung șir de eliberări leagă și desparte pozele erei primare de omul erei cuaternare: eliberarea corpului de elementul lichid, a capului de sol, a minii de locomotivă, a creierului de aparatul facial. Prima faptă cu adevărat umană este însă desprinderea din natură a unui fragment și folosirea lui pentru a îmblîni restul naturii. Omul este prima ființă care nu se mai mulțumește cu „asimilarea” naturii și începe „schimbarea” ei. Animalele nu pot transforma în „obiecte” centrelor de rezistență de care se izbesc impulsurile lor. Pentru ele nu există încă nici o diferență între „obiect” și „subiect”, deoarece, lipsite de limbaj, nu pot distinge spațiul de timp. Pentru orice animal, un lucru care a suferit modificări este un alt lucru. Animalele sînt în stare de ocoluri spațiale, dar nu și de răbdare temporală. Inteligența lor nu le permite să se retragă în timp și să descopere ceea ce este constant în variabilitatea unui lucru.

Omul este singura ființă în stare să cunoască și să se cunoască, deoarece numai el a reușit să devină individualitate. Creativitatea aparține individualității, nu colectivității, chiar dacă nu se poate crea decât într-o anumită limbă, care încă multă vreme va fi națională. Principala diferențiere este însă în individualitate, nu în naționalitate, deoarece o nouă idee nu poate să apară decât în mintea cuiva, prin transformarea experienței proprii în expresie înedită.

Nu numai omul este capabil să utilizeze ceea ce îi oferă natura pentru a semnifica ceea ce îi lipsește: folosește gura, limba, dinții, coardele vocale, cu care se adaptează la natură, pentru a articula vorbirea, cu care creează cultura. Numai el poate folosi prezenta pentru a semnifica absența: cauzele, trecutul și viitorul. Omul este singura ființă creatoare de semnificații, deoarece numai el a reușit să diferențieze materia consumabilă — hrană, îmbrăcăminte, locuință — de materia comunicabilă — unelte, gesturi, sunete, figuri. Distanța dintre semnul care se percepe și sensul care se pricepe este cea mai mare victorie a omului asupra mediului său inconjurător. Întreaga cultură se desfășoară între materialitatea sensibilă a realizărilor și idealitatea inteligibilă a înțelegerilor.

De aceea, spre deosebire de animale,

Valoarea diferenței

„...fraza este aceea prin care strigătul nevoii ajunge expresia dorinței”

J. DERRIDA

HENRI WALD

care nu pot să se schimbe decât schimbându-și specia, omul se poate transforma devenind din ce în ce mai om. „Într-un cuvânt — scria de curând Jean Piaget — încă pe terenul percepției, subiectul nu mai este un simplu testu pe scena cărui se joacă piese independente de el și reglate de dinainte de legile unei echilibrări fizice automate; el este actorul și adesea chiar autorul acestor structuri, pe care le alungează de măsura desfășurării lor, printr-o echilibrare activă, prin compensări opuse perturbărilor exterioare, deci printr-o continuă autoreglare.”

Omul nu este numai produsul celei mai mari diferențieri a materiei, dar și un izvor nesecat de diferențieri. Prin creațiile sale culturale omul se opune încet-încet tendințelor naturale de dezorganizare și uniformizare. Forțele spontane ale naturii ruinează, în vreme ce puterea creatoare a culturii construiește. Descoperind legile naturii, omul poate din ce în ce mai mult să evite pierderile de energie suferite de natură în decursul procesului prin care esența se fenomenalizează. Drumul care merge de la agricultura extensivă la industrializarea agriculturii înseamnă o continuă apropiere a

fenomenului de esența lui, o scuturare continuă a distanței dintre posibilitățile naturii și realizările ei. Cultura este nu numai un adaos uman la natură, ci și salvarea naturii de către om.

Norbert Wiener, înemeletoarea cibernetică, credea că omul nu poate decât să amine „moartea informațională” a naturii, prăbușirea cosmosului în haos. „În măsura în care entropia* crește — scria el — universul și toate sistemele închise care există în el tind să-și piardă caracterile lor distinctive și să meargă de la starea cea mai puțin probabilă către starea cea mai probabilă, să înainteze de la o stare de organizare și de diferențiere, în care distincțiile și formele există, către o stare de haos uniform. Victoriile omului împotriva tendințelor dezintegratoare ale naturii, împotriva creșterii amenințătoare a entropiei, sînt socotite de el izolate și trecătoare. Frumusețea, ca și ordinea, apare în multe locuri din această lume, dar numai sub forma unei lupte locale și vremelnice contra Niagarei entropiei crescînde.”

Dar dacă omul nu poate decât să amine uniformizarea universului, el poate în schimb, ne avertizează Wiener, să o grăbească.

Împotriva lui se înarmărilor atomice, el atrage atenția lumii întregi că „aceste arme au ca efect să crească entropia acestei planete pînă cînd toate diferențele dintre căldură și frig, bine și rău, om și materie dispar pentru a forma focul alb al unei stele”. Puțin înainte de a muri, spunea că „dacă rasa umană se distruge, folosind mașinile, aceasta nu este o ucidere înfaptită de mașini, ci o sinucidere din prostie”.

Dar tot din prostie oamenii pot contribui la creșterea entropiei și prin mijloace spirituale, nu numai materiale. Ștergerea diferențelor individuale prin dogmatizarea și banalizarea cunoștințelor este tot o victorie a entropiei asupra omului, a naturii asupra culturii. Prin banalizare, adevărul nu devine eroare, dar încetează să mai fie o informație. Paradoxele sînt mai informative decît platitudinile. O societate care s-ar mulțumi numai cu cunoștințele pe care le pot „pricepe” și mașinile n-ar mai fi o societate de oameni, ci de roboți. „Dominația mașinii presupune o societate în ultimele stadii ale entropiei crescînde, în care probabilitatea este neglijabilă și în care diferențele statistice între indivizi sînt nule” (N. Wiener).

Societatea umană nu poate progresa decât prin diferențierea continuă a individualităților ei. Originalitatea este cea mai înaltă formă de ruptură împotriva entropiei și sursa inepuizabilă a înfrîngerilor ei.

Regimurile totalitare, chiar cînd au acționat sub firma mincinoasă a socialismului, ca hitlerismul și stalinismul, au reactivat frica de nou, de diferențiere, de originalitate, cîmbărită în inconștientul nostru colectiv, moștenit de la muntăniștii tribala. Va trebui să luptăm încă multă vreme pentru a scăpa de platitudinile „limbii de lemn”, care sufocă autenticitatea gândirii noastre prin expresii incremenite, impuse din afara noastră. Și nu vom izbui decât prin educarea răbdătoare a capacității noastre de a dialoga, prin respectarea celuilalt, prin considerarea adversarului drept colaborator și nu neapărat dușman. Misoneismul, frica primitivă de nou, duce la moartea culturii.

H. W.

P.S. Într-un dialog, este inadmisibilă atuncărua de la discutarea unei idei la acuzarea celui care o susține. Faptul că legionarii, atunci cînd gîndeau, au fost adepții unei filozofii a vieții și a morții, nu înseamnă că toți filozofii vieții și morții sînt legionari, după cum nu toți muritorii sînt oameni, deși toți oamenii sînt muritori. Acuzarea lui Gabriel Liiceanu de legionarism este de neadmis nu numai din punct de vedere logic, însăși etica dialogului — care cere respectarea preopiniei — o respinge.

* Entropia este măsura de dezorganizare și de uniformizare a unui sistem, iar informația este măsura de organizare și de diferențiere a lui.

Dreptul la afecțiune și demnitate

(Urmare din pag. 2)

tărești nu sînt mai puțin dramatice. Ei și-au găsit adăpost începînd cu anul 1953 în lăcașul unei foste mănăstiri, ce mai fusese înainte și închisoare pentru femei, iar apoi atelier de luminări.

Printre adulți malformațiile fizice sînt mai puțin evidente. Ei sînt în schimb marcați de suferința psihică. Femei bătrîne trec ca umbrele, frecîndu-se de ziduri. Bărbați care zîmbesc timp îst arată dinții roși de carii, sau aruncă priviri întunecate, ce prevestesc amenințare.

Valeria Ionescu preferă de aceea liniștea dormitorului comun, zgomotului curții. Figura ei senină face notă discordantă între atîtea altele turburate. Ochelarii, părul ei alb și pieptănat cu grijă, îi conferă o demnitate aparte. Se consideră captivă, îi lipsește libertatea. Nu recunoaște diagnosticul ce i s-a pus: schizofrenie. I-a scris ultima dată de Paști surorii sale din București, cerîndu-i să o scoată de aici. În așteptare, citește. Are pe pernă o carte de rugăciuni și lîngă pat cinci volume din biblioteca căminului. O bibliotecă de care nu s-a mai interesat nimeni de 20 de ani și care nu mai are nici un titlu nou din 1970. Îi place mîncarea de aici, deși nu e ca acasă, e de cantină, „prea multe sosuri”. Atunci cînd are crize de delir mistice, ingenuchează și se roagă fără încetare, refuzînd chiar și mîncarea.

Marcu Tamara, fostă ziaristă la Agerpres, vorbește împiedicat, strîmbîndu-se și scotînd limba involuntar. Nu se consideră bolnavă și cere să se revină asupra diagnosticului: schizofrenie. E îngrijorată de pensia ce i se cuvine și despre care nu mai știe nimic. Ar vrea ziare de citit și hîrtie pentru scris. Fiul său, care are o situație materială bună, nu a mai vizitat-o de peste un an. „Dați-mi să fumez,

Căminul pentru deficienți nerecuperabili neuropsihic, Vulturești, județul Argeș

altfel simt că inebunesc”, le spune ea vizitatorilor, cerîndu-le țigări. Faptul că cei mai mulți au ajuns în acest cămin după mai multe internări prin spitale de neuropsihiatrie, îi face să fie considerați ca „nerecuperabili”. După toate probabilitățile, viața lor se va încheia aici, unde, de altfel, unii se află încă de la înfîințarea căminului.

Și în acest cămin, ca și peste tot de altfel, s-au produs după decembrie 1989 multe schimbări în bine. Astfel, căldura, lumina și hrana nu au mai lipsit. Suma acordată hranei zilnice s-a majorat de la 14 la 28 de lei de persoană. S-au primit multe ajutoare medicale și umanitare din străinătate. De exemplu, camera de joacă a copiilor este acum plină de jucării și afișe colorate, lucru care nu era posibil înainte din numai 5000 de lei pe an, din care se putea cumpăra cite o singură jucărie de copil. S-a renunțat de asemenea la ridicola sumă de 1,90 lei pe zi și pacient, pentru medicație, sumă mai mică, de exemplu, decît prețul unei singure tablete pentru epileptici.

Ministerul Muncii și Ocrotirilor Sociale

a decis, în urmă cu o lună, acordarea unui spor de 20% la salariu pentru întreg personalul căminului, datorită condițiilor grele de muncă. Normele surorilor medicale au scăzut la 10 copii (pentru îngrijire, supraveghere, hrănire) și ale asistentelor medicale la 25-30 de copii (pentru administrarea medicației). Toate aceste măsuri au ca scop atragerea de personal calificat, care înainte evita această muncă (din 33 de posturi, în prezent numai două sînt ocupate de personal calificat), precum și creșterea calității îngrijirilor de care beneficiază internații.

Totuși, medicii din cadrul căminului, deși devotați cauzei pe care o slujesc, sînt pînă în de pericolul de profesionalizare treptată și apreciază ca necesare stagii periodice în marile clinici de neuropsihiatrie, pentru completarea și înprospătarea cunoștințelor. De asemenea, ei consideră că absolut necesară completarea personalului cu un logoped și un psiholog, în a căror absență activitatea de recuperare a handicapaților are puține șanse de reușită.

Chiar și în această situație, mai bună

decît acum 6 luni, viața de zi cu zi din cămin a rămas în urma a ceea ce ar putea fi. Există, spre exemplu, un singur televizor în tot căminul, și acesta donat de domnul doctor Constantin Oancea, expert O.M.S. în problemele copiilor handicapați. Interesul părinților și familiilor celor internați de a le face acestora existența, dacă nu mai plăcută, cel puțin suportabilă, nu pare să existe. Iar restul societății îi ignoră pur și simplu pe acești handicapați.

Să sperăm că timpul va repara nedreptatea ce li se face astăzi și că pe viitor ei vor fi priviți ca orice bolnav, în a căruia vindecare se speră și pentru care se fac eforturi, iar nu ca niște „nerecuperabili”.

Primul pas către recuperarea și integrarea lor socială ar putea fi afecțiunea și dreptul la demnitate, ce li se cuvine și lor, ca de altfel oricărei ființe umane.

Iunie 1990

EXTRAS

THE SPECTATOR

PROPAGANDA CĂRBUNELUI NEGRU

de Noel Malcolm

Când zece mii de mineri au început pogromul lor săptămîna trecută pe străzile Bucureștiului, comentatorii și politicienii din vest s-au grăbit să spună că guvernul Președintelui Iliescu a revenit la tacticile regimului Ceaușescu. Strategia poate fi familiară; mentalitatea poate fi aproape aceeași; dar tacticile folosite cu această ocazie au fost diferite.

Ceausescu a folosit poliția și poliția secretă să facă această treabă murdară; el nu a folosit bande de muncitori. Este adevărat — ei au fost adesea aduși din fabricile din jurul Bucureștiului și și manifeste entuziasmul la cuvîntările sale (simbolizînd de urale înregistrate din megalofonie).

Dar necunoscuta a fost tot. Lor nu li s-a cerut să patruleze pe străzi, zdrobind fețele ocelora considerați de ei ca fiind disidenți sau studenți.

Folosind o armată privată de gardieni ai moralei, noul Președinte al României a mers mai departe decît predecesorul său. Ceausescu a aput numai securitatea — a lui, Iliescu are acum Tonton Macoutea (poliția secretă a lui Duvalier din Haiti n.l.) a lui.

Alegerea acestor muncitori are în particular o semnificație specială. A fost un puternic element de teatru politic, folosirea minerilor cărbunelui negru în hainele lor de lucru și cu căști; aceasta a aplicat o viziune aproape operativă a unei ridicări (revoluții) muncitorești — de gen Alibich.

Dar cel mai important mesaj al scenariului acestei pieșe s-ar fi putut pierde pentru publicul din vest. Aceasta deoarece minerii din Valea Jiului sînt veseli în România pentru poziția lor arătată împotriva lui Ceausescu. În august 1977 ei au făcut grevă, protestînd contra salariilor scăzute, lipsa de locuințe și mîncarea insuficientă. Când Ceausescu a venit să negocieze cu ei, aceștia au strigat: „Jos cu burgoazii proletari!” a fost ultimul act de sfidare din decembrie 1989.

Pentru scopurile lui Iliescu, acești muncitori au acționat talismanic în momentul pe care constructorii de nave de la Gdansk, să zicem, au avut-o în Polonia.

Oricum, în 13 ani, mult se poate schimba.

Reprezentările lui Ceausescu asupra minerilor din Valea Jiului, nu fost deosebit de severe. Conducătorii greviștilor au fost îndegați în închisori și mulți dintre ei usașinați (toluși usul, Costică Dobre, a apărut în București luna trecută, făcînd greva foamei împotriva guvernului lui Iliescu); 4000 de greviști au fost concediați și mult mai mulți transferați în regiuni îndepărtate.

Spre a se asigura că asemenea neînțelepciuni să nu se mai întîmple vreodată, în rîndurile minerilor au fost serios infiltrati agenți și informatori plătiți ai securității. Comentatorii care săptămîna trecută au sugerat că așa numiții mineri erau oameni Securității — deghizați — nu au fost pe fază. Unii dintre acești oameni erau deopotrivă oameni Securității și mineri adevărați.

Dar mulți dintre ei, pe de altă parte, erau mineri de rînd care nu li-au sorșințit în trecut pe Ceausescu și nu gîndesc acum să apere continuarea politicii lui.

De fapt, ce gîndesc ei că fac? Ei gîndesc ceea ce li s-a spus să gîndească: că Frontul Salvării Naționale este în pericol. Inamicii lui Iliescu sînt inamicii glorioșei revoluții din România.

Și cine sînt acești inamici? Ei sînt capitaliștii, intelectuali, consumatorii de droguri, ungurii sau țiganii.

Toate aceste categorii au ceva în comun. Ei sînt corupți de strălucitate: bîmbi strălucite orișunde, situație economică, mentalitate și obiceiuri.

În dezvoltarea propriei sale ideologii, Frontul s-a concentrat inteligent pe un aspect al doctrinei publice a lui Ceausescu care a fost într-adevăr populară: un fel de nationalism xenofob care pretinde că România nu va fi stăpînită de nimeni. Aceasta este o doctrină care, deși foarte aproape asociată cu Ceausescu, a cauzat cu pași mari căderea lui Ceausescu. Revoluția română, se argumentează — de asemenea, a fost autohtonă și unică; și că fiecare etapă următoare de dezvoltare a țării va urma de asemenea o cale unic românească.

În timpul campaniei electorale cînd cei doi rivali pentru Președinție ai lui Iliescu erau emigranți reintrași și care peircușeră mulți ani în străinătate, scopul politic imediat al acestei doctrine a fost clar. „Iliescu, al nostru, cu noi, pentru noi” spune un poster electoral.

Dar felul pe termen lung este să se albe gîrijă să se estompeze nu numai politicienii individuali, ci întregul sistem politic și economic vestic. În dezbaterile televizate între cei trei candidați la președinție, Iliescu a făcut acest comentariu, la sugestia că România ar trebui să copieze sistemul economic din Europa de vest: „Noi nu vrem să împrumutăm un sistem străin. Noi am încercat aceasta înainte și n-a dat rezultate”. Cu alte cuvinte, sistemul sovietic nu a dat rezultate, nu pentru că a fost comunist, ci pentru că a fost străin. În consecință, nu va mai da rezultate nici un alt sistem străin.

Dacă acestea par să fie o singură manipulare a acestei ideologii, impresia este înșelătoare.

Rezultatul cel mai deștept al Frontului este să blameze, de asemenea, întreaga tragedie comunistă pe puterile vestice. Luată de exemplu, această provocatoare comentariu despre Yalta, din ziarul Frontului — AZI din 11 mai a.e.:

„Oamenii unei întregi clase politice române, în mod clinic vîndute lui Stalin de către exponenții tipului de democrație britanică — din care unul predică în Piața Universității — zac într-o groapă comună. Supraviețuitorii acestor epave trebuie să nutrească numai un gând de răzbunare: nu împotriva efectelor, ci împotriva cauzelor și cauzatorilor tragediei românești.”

Considerați cu grijă aceste obiecte alternative ale răzbunării: „efectele” se referă la comunistii cu funcții — din România, iar cauzele și cauzatorii sînt considerati de fapt Anglia, America și simpatizanții acestora. Propagandistii Frontului le-a plăcut așa de mult acest articol, încît li-au publicat în baletul de presă pentru ziaristii străini, descriind ne autorul său Dan Zamfirescu ca un istoric distinct. Ei au omis însă să menționeze că ultima lucrare publicată de acesta a fost o compilație rîndită de eseuri lăudînd „epoca de aur” a lui Ceausescu.

Cu trecerea timpului, și cum epoca lui Iliescu devine tot mai pătată, Frontul va ajunge să privească poporul ca fiind vinovat de eşecurile economice proprii. S-ar putea să acuze pe ungurii, țiganii, ne speculanții sau chiar pe turiștii, s-ar putea chiar să acuze Uniunea Sovietică, dar peste toate, cînd se va adresa propriilor sale armate de soc, va acuza Vestul.

Cel mai penetrant raportaj, sîntămîna trecută, a fost al corespondentului la București al ziarului „Independent” — descriind un miner care lesea dintr-o clădire a Universității Jefeite, stigmatizînd o bucată de propagandă străină subversivă pe care el o văzuse acolo. Era o copie a Constituției Americane.

Traducere de
INDIRA POP

IL TEMPO

■ Mobilizați, mii și mii de mineri devastează sediile partidelor de opoziție ■ TEROARE ROSIE LA BUCUREȘTI ■ Poliția este „slabă”: un procuror militar în locul Ministrului de Interne ■ Bandele lui Iliescu îi vinează pe studenți

de Michel Tatu

JOS MASCA

mai degrabă optimiste, asupra „revoluției” din decembrie 1989. Se spunea, deci, că Frontul Salvării Naționale este în esență vechiul partid comunist reînăl,

care îl folosește cadrele și supraveghează îndesproape libertatea. Dar se adaugă imediat că situația s-a îmbunătățit totuși față de timpul lui Ceausescu și oricum drumul spre democrație este deschis, ceea ce conștient mult pentru o țară subdezvoltată, în care societatea civilă a fost îndelung afiată. Mai așteptați un an, doi, concluziunau optimiștii, și veți vedea opoziția întărindu-se și formînd alternativa puterii.

Această analiză nu mai poate fi susținută acum, în lumina celor doi factori, pe care ultimele evenimente i-au evidențiat. Primul este exasperarea — a studenților și intelectualiilor — provocată de regimul comunist și de tot ceea ce ei reprezintă. (...)

Ion Iliescu, care știe foarte bine cum pot să cadă președinții de nezdruclinați, și-a văzut oare puterea în pericol? A bănuț e-ar putea fi trădat de armată și de poliție — acuzate de „inerție și slăbiciune”? Rămîne cert faptul că s-a adresat poporului — și acesta este al doilea factor — mai mult decît caracteristic pentru un comunist.

CORRIERE DELLA SERA

Democrația suspendată

■ București, funeraliile democrației ■ Suspendată apariția ziarului Independent „România liberă”, vinătoarea capilor opoziției ■ Premierul Roman: „Nu i-am chemat noi pe mineri, le-am dat numai sandvișuri”

de Alessio Altichieri

Democrația a fost suspendată, alungată, amînată. Bucureștiul este în mina hoardelor de mineri, chemate de guvern ca să terorizeze lumea. România trăiește zilele cele mai negre ale revoluției. Libertatea presei este și ea anulată. Opozițiile sînt intimidată, oamenii politici amenințați sau, mai rău, urmăriți de grupuri în ajara legii. Poliția nu apără legalitatea.

Primul ministru, Petre Roman, recunoaște starea de fapt: „Da, așa este, au fost comise și excese”. Dar, lasă să-i scape și păreri ce n-au ce căuta în mintea unui democrat. Viitorul se profilează dramatic.

Maladia presei este foarte gravă. Ieri dimineață au apărut numai zărele Frontului, partidul de guvernămînt, Independentul „România liberă”, liberalul „Viitorul”, „Dreptatea” jărăniștilor nu se găseau de vînzare pe la chioșcuri.

la Repubblica

Direttore Eugenio Scalfari

Marșul asupra Bucureștiului al noilor staliști

de Alberto Ronchey

Europa centrală e Europa centrală și Balcanii sînt Balcani, de acord. N-ar fi fost firesc să ne așteptăm la forme analoge de evoluție ale celor două arii geopolitice, atîc de deosebite prin cultură și tradiții. România și Bulgaria amînse de zece ani administrație austro-ungară, ci de cele almane. Simplista planificare stalinistă nu a fost precedată, aici, de o dezvoltare economică articulată. În istoria lor nu a existat un Masaryk sau un Benes. Și cu toate acestea nu era de prevăzut o întoarcere la stalinismul visceral, ca cel adus pe scena pietelor din București la jumătatea lunii iunie.

Cînd Iliescu a cerut minerilor din Valea Jiului să restabilească ordinea cu ajutorul bitelor de fier, episodul revocă marșul asupra orașului Praga al „miliei muncitorești” a lui Gottwald din timpul puterii staliniste din 1948. I-a chemat în ce calitate? Ca reprezentanți ai clasei muncitoare cu al ei drept la dictatură, acesta s-a fie mesajul, sau este doar un lapsus politic? În spatele fațadei revizioniste, deci, ideologia tradițională rămîne aproape neschimbată. Dictatura proletariatului devine, însă, dictatura unui grup. Minerii sînt de altfel retribuiți cu un salariu dublu față de cel al unui profesor universitar sau al unui chirurg. Privilegiile și imblinzii, chiar dacă trăiesc în regiunile cele mai poluate ale Europei, ei își arogă funcția de gardă pretoriană a regimului.

Inarmați cu bastoane și cu drugi de fier, sub comanda unui oarecare Cămărășescu, ofițer de securitate, cei 14 mii al marșului asupra Bucureștiului au crăpat capetele, nu numai temerariilor studenți, dar și cetățenilor cu un aer oarecum burghez sau țiganilor. Au prădat sediile partidelor de opoziție, dar nu înainte de a fi avertizat: „Plecați cu toții că, de nu, acum venim noi. Nu avem nevoie de opoziție, plecați cu toții”. Trei zile a trebuit Radu Câmpeanu, înțelegătorul șef al liberalilor, să stea ascuns. Au luat, mai apoi, cu asalt cotidianul de opoziție cel mai răspîndit, „România liberă”, amenințîndu-i pe tipografi: Dacă mai vedem, prin oraș, un singur exemplar, ne întoarcem noi și praful vom face toate mașinările astea. Bilanțul neoficial al operațiunii: 550 de răniți și 21 de morți, cel puțin pînă în prezent.

Prezența, însă, nu s-a stîrșit. Pentru

moment putem conchide că viața în România este o serie înșelătoare de „scurdi-tăți” punctate de momente de groază. Prima impresie lăsată de transmiterea procesului lui Ceausescu era deci a „scurdi-tății”. Rîsul amar a părat o fișină mîncărată. Co s-a întimplat cu adevărat după 17 decembrie, după area dominată a Timișoarei, nu se știe încă. O lovitură de stat sub forma unei revoluții sau a unei revoluții înghețată de o lovitură de stat?

Simularea unei mișcări antiautoritare s-a desfășurat după scheme înțelepte, descrise și de ERICH FROMM: „Noua autoritate creează iluzia că luptă împotriva vechii autorități represive este de fapt o luptă împotriva represivității în general. Cum, însă, structura politică fundamentală nu se modifică, revoluția se demonstrează a fi doar o explozie tranzitorie”. Conform unor precizări ale experților, pînă în decembrie ierarhia ar fi fost organizată pe trei nivele. Decapitat primul nivel, cel al familiei Ceausescu, schimbul și l-a asumat al doilea nivel în înțelegere parțială sau nesigură cu al treilea, format dintr-un strat mai larg de funcționari ai aparatului, al poliției, al armatei. Aceste forțe ar fi putut să guverneze fără prea mari greutăți dacă între ele nu s-ar fi înșeluat interese și ambiții discordante, care au permis și favorizat manifestațiile de protest ale anticomunistilor și ale oamenilor în general, pînă în momentul în care Iliescu a ordonat marșul asupra Bucureștiului.

INCIDENTUL a revelat cite și ce fel de imposturi se ascund în spatele transformismului comunist care învinde în Balcani, dar nu și în Europa centrală. (...)

Deci, nu trebuie să ne uimească faptul că Statele Unite, și Comunitatea Europeană au adoptat oportune măsuri înnoțirea acestei situații, precum și semnificarea asistenței financiare. Prea desenează rețel și sigural de el Iliescu ar fi trebuit să știe toate astea, cînd a solicitat investiții străinești pentru introducerea economiei de piață. Dacă va continua astfel, pentru că nici un fel de ajutor al lui Gorbaciov nu va mai putea salva „Frontul salvării”, înșelunat la București, e sigur că nu vor mai exista propuneri de investiții occidentale în zona Carpaților.

Traduceri de MARA CHIRIȚESCU

ARBITRAR, NEDREPTAȚI ȘI ABUZURI ÎN

ISTORIA ȘTIINȚEI ROMÂNEȘTI

Reacționarii la coșul de gunoi al istoriei

Acest slogan-verdict, rostit cu înfocare de citiva U.T.C.-iști din anii '47-'50 (din care unii au făcut ulterior cariere senzaționale), a căzut ca un trăsnet în capul unor profesori ai universității bucureștene, cataloziști de tineri stalinisti drept „reprezentanți ai științei occidentale putredă”. Evident, în spatele zurbagilor se aflau niște velleitari venali. În Ministerul Agriculturii de pildă, cei ce se visau profesori universitari, nu erau decât niște specialiști mediocri, cocoțați după 1945 în posturi funcționărești. Unii dintre „akești” au „asănătoșit” învățământului superior zootehnic și medical-veterinar, fuzionând alături și încurajând de un foarte timp director general al creșterii animalelor care se numea Nicolae Coșulescu.

„22” are ca, în 1945, citiva dascăli de prestigiu, ai căror nume circula prin reviste și tratatele din Europa și chiar America, s-au trezit vizitați prin laboratoarele de tineri stalinisti însoțiti de tovarăși muncitori (ceiște activiști). Ei cercu demisia vechilor profesori, ba se dedau chiar la arderea unor cărți (genetică celulară, zootehnie și agrotehnică ameliorativă pe baze mendel-morganiste etc.). Arăstându-i și hrătuindu-i pe studenții care luau apărarea vechilor dascăli, auto-

l-a adunat pe cei mai originali experimenterii ai zootehniei, în Institutul Național Zootehnic (I.N.Z.), ridicat între 1926 și 1930, în str. Dr. Stăncovici. Cîna se aventurau azi prin zonă poate să vadă o splendidă și masivă clădire cu patru nivele, circa 100 de camere laborator, un amfiteatru cu peste 600 de locuri, din păcate fără uși, ferestre, cu faianță spartă, cu instalațiile sanitare, electrice, caloriferele, bazinele metalice snulce și furate, într-un cuvînt o „fantomă”. Cîlim aici și azi, una din cele mai rușinoase pagini ale nepăsării fascismului roșu față de tradiția noastră științifică.

În I.N.Z., ajutat de șefii săi de secție (profesori universitari Francisc Popescu, Dumitru Contescu, M. Fălcăruș Gh. Moldoveanu, Gh. Nichita, Florin Beghescu ș.a.), Gh. K. a început un vast studiu al raselor autohtone de animale, în vederea alcătuirii unor hărți de ameliorare de interes național. Experiențe de hibridare cu rase specializate din țările avansate, îmbunătățirea rațiilor alimentare și construcțiilor zootehnice, crearea unei industrii de furaje concentrate combinate, perfecționarea și extinderea înșămînțărilor artificiale, sînt doar câteva din preocupările școlii „Gh. K. Constantinescu” de la I.N.Z. De altfel, cercetările de ameliorare a raselor de porcine realizate în I.N.Z. în perioada 1930-1945, sînt citate ca exemplare în numeroase tratate străine (Fr. Bilek — Praga; H. M. Miller — Inst. Rockefeller New-York; F.B. Hutt — Univ. Minnesota, S.U.A.; R. Stang — Berlin; M. V. Ivanov — Moscova; P. Deschambre — Paris ș.a.). De altfel, după ce Gh. K. a publicat monumentalul său *Tratat de Zootehnie Generală* (două volume, 1931 și 1938), prof. Deschambre îi scria: „Mi-am permis să folosesc părți din capitolele de genetică în prelegerile mele”.

G. K. CONSTANTINESCU

Dar Gh. K. a atacat cu curaj și genetică celulară, cea mai spectaculoasă știință a anilor '30-'40. Împreună cu elevii săi Gh. Radu și Veturî Derlogea, a publicat între 1930 și 1947, studii asupra cromozomilor uriași de la *Drosophila melanogaster* ce au completat esențial pe cele realizate de elevii lui Th. H. Morgan de la Columbia University și ale lui Timofeev-Reschovsky de la Berlin. Nu e de mirare că celebrul evoluționist contemporan american Th. Dobzhansky, citează aceste cercetări între precursorii teoriei sintetice ale evoluției.

Pentru toate aceste motive, prof. dr. Gh. K. Constantinescu a fost alungat în 1948 din laboratorii săi, apoi demis pe linie oficială, înainte de a implini 60 de ani. A urmat o perioadă de doi ani de cruntă mizerie. Vinat de securitate, Gh. K. s-a ascuns pe la diferite gazde, fiind nevoit să petreacă uneori ore în șir într-o ascunzătoare din pivnița unor prieteni. Moartea, la numai 62 de ani, a pus capăt acestei perioade de teroare și umilință.

Din păcate nu am auzit numele acestor cititor ai zootehniei moderne românești pe lista academicienilor post-mortem. În schimb, Academia R.P.R. l-a ales membru corespondent al său pe Virgil Gligor, un bun organizator și coordonator de tratate, dar „șters” ca om de știință. V. Gligor a fost însă din plin sprijinit de P.C.R.

La Facultatea de Medicină Veterinară, catedra lui Gh. K. a fost preluată de dr. Alexandru Fortunescu. Dădea bun dar fără merite științifice deosebite; Al. Fortunescu a înțeles „să se mențină” predind în anii 1951-1958 un curs conformist, împănât de neolamarkismul desuet al lui Liseenko. Evident, cele mai mari realizări în zootehnie aparținuseră școlii sovietice, vacilor Kostroma, vitelor crescute la rece și porcilor lui Ivanov.

Nici unul din „mostenitorii” științifici ai lui Gh. K. nu au reușit să salveze I.C.Z.-ul (noua denumire a I.N.Z.-ului). Desi ministru la un moment dat, V. Gligor ca și potentatul agronom Cepex-ist N. Glosan, nu s-au opus dezmembrării Institutului în „microinstitute” plasate la lărg, conduse în genere de mediocrități ridicale de P.C.R., ale căror rezultate științifice — dirijate de practicisimul îngust al unor funcționari din Ministerul Agriculturii, nu au dat roadele scontate.

ALEXANDRU VECHIU (1890-1954) a fost și el „arvilit” la coșul de gunoi al istoriei, în același 1948. După studii de medicină veterinară la București (1920-1925) și specializări la Alfort — Paris și la Institutul Pasteur din Paris, a ajuns în 1932 profesor de patologii experimentale și igienă (1932-1937), de microbiologie (1937-1938) și de patologii medicale (1939-1948) la Facultatea de Medicină Veterinară din București. Autor a peste 100 de lucrări științifice, Vechiu rămîne în istoria profesiei sale pentru o descoperire de maximă importanță: lapinizarea virusului pestei porcine (1931). În cele 5 călătorii de experiențe, salvate de un iminos de sub lama bulldozerului care demola casa, se vede cum minunatul cercetător a inoculat zeci de iepuri cu virusul pestei porcine și cum acest virus și-a pierdut treptat patogenitatea față de specia porc.

Publicate într-o prestigioasă revistă internațională (Office Int. des Epizooties, Paris, 1939, p. 187), cercetările au atras atenția imunologilor americani J. A. Baker, H. Koprowsky și J. Bloch care au preparat din „virusul lui Vechiu” un bun vaccin pestos lapinizat, aplicat aci cu succes în toate țările lumii.

GHEORGHE NICHITA (1890-1966) a fost elevul lui Athanasiu — unul din întemeietorii fiziologiei românești. Specializat în Franța (1925-1929), Nichita a ilustrat catedra de fiziologie de la Medicină Veterinară din 1930 pînă la 1 septembrie 1947, cînd „demascată” în public de comunisti a fost aruncat afară din laborator, prin ordin ministerial. Deosebit de sever la examene, foarte protocolar, ironic cu cei ce bijbliau prin materii, el mai avea un cusur pentru epoca stalinizării țării. Se căsătorise cu o franțuzoaică. Prin 1970 această minunată femeie își povestea cit de umilă a fost cînd, în prima ei zi de București, o țigancă florăreasă l-a îmblat pe profesor să-i cumpere bujori cu vorbele: „Să-ți trăiască franțuzoica, conașule”. La care proaspăt M-me Nichita, a replicat: „Formidabile. J'ai pas bougé. D'où saillie que je suis française?”

Gh. Nichita a inaugurat la noi studiile de metabolism bazal la animale (între primii din lume care s-au ocupat de metabolismul energetic), multe dintre cercetările sale fiind publicate peste hotare.

Firesc ar fi fost ca lui Nichita să-i fi urmat la catedră colonelul dr. vet. Ilie Popescu, care l-a fost șef de lucrări peste 20 de ani. Dar, surpriză. Chiar în acel 1947, la catedră a urcat un medic uman: Constantin C. Parhon, fiul celui care peste patru luni, avea să fie, nominal, nu în fapt, șeful țării. Era probabil o recompensă oferită bătrînilui savant-tată, de camarila Dej-Groza, evident cu accep-

Academician R. VLĂDESCU

tul adevăratului șef de atunci al țării, tov. A. I. Visinski. Din fericire C. C. Parhon, un intelectual rafinat, pictor de talent, a reușit în cele din urmă să se pună la punct cu specificul fiziologiei animale. Refuzul profitului partinic l-a făcut în cele din urmă stimat de corpul veterinar. A rămas însă ca o rană, soarta frustratului Ilie Popescu.

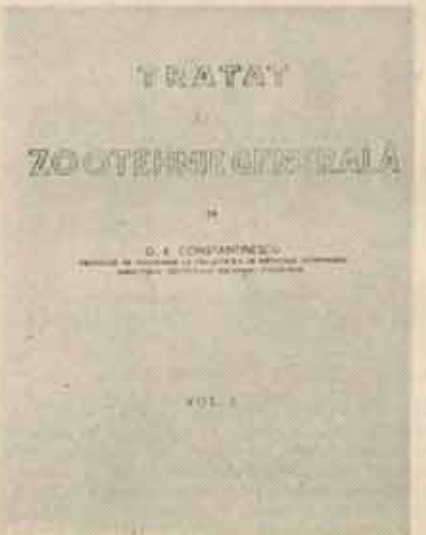
Dar, nedreptățile făcute de „luminații” de la răsărit nu se opresc aici. Dacă anatomistul de faimă mondială, acad. Vasile Gheție, a reușit să scape (n-avea rival), în schimb internistul ION ADAMEȘTEANU (1911-1970), deși precursor pe plan mondial al tehnopatologiei (boli generate de creșterea industrială a animalelor) a fost atacat, calomniat, acuzat că sabotează agricultura socialistă și, în 1938, arvilit de la catedra bucureșteană la o gospodărie de porci. L-am găsit acolo pe autorul unor tratate monumentale de patologii veterinare, în salopetă și cizme de cauciuc, minți din cap pînă-n picioare de nămolul fetid. Mi-a zîmbit: „Ce te miri? Nu sînt veterinar?” Din fericire, odată cu înființarea în 1962 a Facultății de Medicină Veterinară din Cluj, soții Ion și Constanța Adameșteanu (anatomopatolog cu lucrări importante) au fost reconfirmați profesori, alături de alți valoroși dascăli ca Vladimir Căpățînă, Ion Băles ș.a. La Cluj, I. Adameșteanu avea să creze unul din cele mai valoroase centre de cercetare medico-veterinară din Europa.

Dar lista celor din acest domeniu care nu au avut de suferit nu se oprește aici. Deși academician, profesorul RADU VLĂDESCU (1886-1964) medic veterinar și biochimist, a fost un adevărat prizonier al regimului comunist. Nu i s-a permis niciodată să participe la vreo manifestare științifică peste hotare, deoarece, între ei pe de-o parte și soția sa cu copiii pe de alta (aflați la Paris), căzuse implacabilă cortina de fier. Acad. R. Vlaescu a murit în 1964 fără să-și revadă soția din 1941, iar fiica sa a fost admisă la Spitalul unde se afla bolnav abia prin 1958. Deosebit de promitător pentru profesie, ALEXANDRU POP, medic veterinar, medic uman și farmacist, cercetător de bază în Institutul Cantacuzino, a fost împiedicat să ajungă în contact cu studenții din motive politice. Aceleași motive au cîntărit greu și în eliminarea din învățămînt a unor valoroși specialiști ca ION SUHACI, ION ISOPESCU, AUREL LUPU, CONSTANTIN SURDAN ș.a.

Drept pentru care, am încheiat aici, acest incomplet și palid proces verbal al abuzurilor săvîrșite de fascismul roșu în zootehnie și medicină veterinară.

RADU IFTIMOVICI

P.S. Recentele alegeri de la Academia Română, care au reparat unele injustiții și au confirmat ascensiunea meritată a unor personalități în viață, au totuși cusurul de a fi fost prea „literare” (doar doi oameni de știință, la Secția Medicină). Săcötim că la această secție ar mai fi putut fi aleși, post-mortem, încă 4-5 personalități și alte 3-4 în viață. Sistem nedumărit de omiterea altor secții. Sugerăm deci conducerii Academiei Române să nu se erizeze în stotistitoare și să se consulte pe viitor și cu istoricii de știință dacă dorește ca alegerile sale să nu pară acte formale, simple confirmări tardive, a ceea ce strănii au confirmat cu 15-20 de ani mai înainte.

ritățile deșist-groziste din anii '47-'49 au hotărît demiterea unor „profesori de tip vechi” de la Facultatea de Medicină Veterinară. După 30-40 de ani de muncă în învățămîntul superior și cercetare, acești oameni s-au trezit pe drumuri, adesea fără drept de pensie, urmînd ca autoritățile să-i dea pe mîna securității în cazul că vreunul făcuse parte din partidele istorice ori, doamne fereste, fusese deputat ori senator.

Cine au fost victimele?

GHEORGHE K. CONSTANTINESCU (1889-1950), dr. în medicină veterinară și Universității din Berlin, specializat în zootehnie și genetică cu Prof. Erwin Baur, a publicat la 33 de ani *Ereditatea experimentală*, carte în care interpretînd magistral legile lui Mendel, oferă soluții originale de ameliorare a raselor de animale. Reîntors în țară devine profesor de zootehnie la Fac. de Medicină Veterinară din București, unde se distinge atît prin linuta academică a cursurilor, cît mai ales prin elaborarea unei „politici zootehnice” — absolut necesară într-o țară încremenită într-o viziune de exploatare extensivă a pămîntului și în perpetuarea creșterii tradiționale a animalelor (rase autohtone, bine adaptate, dar cu producții mici). La cursuri, în conferințe publice și în parlament, Gh. K. (cun i se spunea) luptă pentru ideea zootehnicizării agriculturii. Este vorba de dirijarea științifică a ameliorării raselor de animale indigene pe baza unor registre genetice naționale. Gh. K. dovedește prin calcule economice că exportul de cereale — materie primă este o ade-vărată „hemoragie de valută” și propune „transformarea boabelor” în lapte, ouă, carne (prețul de valorificare se mărea de 4-6 ori).

Asemeni omologului său agronom Gh. Ionescu-Sigesti (1885-1967) care în 1929 a creat Institutul de Cercetări Agonomice al României (I.C.A.R.), Gh. K.

ION ADAMEȘTEANU

Vechi scenarii, actori noi

ANDREI CORNEA

Cine sint „adversarii” ?

1. Uimirea, după Aristotel, este începutul filosofiei. Și poate că nu numai al filosofiei, ci și al oricărei reflexii coerente prin care credem că putem arăta lumii libertatea și măreția omului. Căci cu ce altceva ne-am putea lăuda? Cu instinctele, cu nebulile ori cu mușchii noștri?

Să începem așadar prin a lăsa pură și nealterată uimirea noastră dinaintea evenimentelor din 13-15 iunie, cu speranța că doar așa vom păstra deschisă șansa unei înțelegeri. Dar mai ales un aspect al lor ar trebui, cred, să ne uluiască peste măsură și tocmai asupra acestui aspect — ce nu le epuizează pe celelalte — aș dori să întrezir în cele ce urmează: faptul că „brigăzile disciplinare” ale minerilor au agresat două categorii de cetățeni, ce păreau că prin nimic nu pot fi asociate, pe care totul părea că le separă confărindu-le destine diferite și care niciodată nu s-ar fi putut încipui așezate în același loc al scenei politice: **intelectualii și studenții** pe de-o parte și **țigani**, de partea cealaltă.

De ce această asociere, așadar? De ce împreună? De ce în același timp? De ce supuși aceleiași violențe, sosite din partea acelorași oameni? Este această asociere o întâmplare, un accident fără semnificație, sau avem de-a face cu un fapt de esență, care spune ceva mai mult despre configurația puterii din acest moment?

Aș dori ca cele ce urmează să nu fie luate decât drept o simplă ipoteză, fruct al uimirii despre care vorbeam. Fruct însă ce și-ar dori, la rîndul său, să lase în urmă sămînța unor noi reflexii critice dar și a unor noi uimiri.

2. În legătură cu evenimentele de la București din 14 și 15 iunie, s-a pronunțat uneori cuvîntul „pogrom”. Or, trebuie să ne întrebăm dacă această utilizare se referă doar la analogii superficiale, deși spectaculoase, așa cum a fost, probabil, ideea jurnaliștilor care au utilizat-o, sau dacă nu cumva cuvîntul poate avea și o pertinentă esențială, o semnificație care ar putea lumina mai bine sensul evenimentelor. Numai că, în această a doua ipoteză, se ridică imediat întrebarea: **Unde sint evreii?** Căci pogromul — cum bine se știe — era o mișcare de masă dezlănțuită împotriva comunităților evreiești din unele țări est-europene. În sens mai larg, am putea vorbi despre „pogrom” atunci cînd o minoritate etnică este agresată. La București însă ar putea fi vorba, cel mult, despre un început de pogrom împotriva țiganilor, dar ceea ce li s-a întîmplat studenților pare să lase cu totul din afara termenului la care ne referim.

Laolaltă, studenții și țiganii

Și totuși, oricît de paradoxal ar putea părea, doresc să susțin că la București a avut loc un pogrom veritabil, ale cărui victime au fost, **laolaltă**, studenții și țiganii și că această acțiune a avut rădăcini și mecanisme psihologice similare cu cele răspînzătoare de tradiționalele pogromuri antiieudice.

Voim, așadar, să utilizăm un model social — pogromul antiieudic — încercînd să vedem intrucît acest model poate explica ceva din evenimentele pe care le-am trăit. Nu mai este aproape deloc nevoie de spus că acest transfer de model trebuie făcut cu multă precauție și fără altă pretenție decît cea de a orienta gîndirea pe un drum mai puțin bătut.

Mi se pare, acum, că trebuie pornit de

la o evidență de ordin socio-psihologic: pogromul era îndreptat nu atât împotriva evreilor ca atare, cît împotriva unei **imagini antropologice** pe care ei, spre nenorocirea lor, o încarnau cel mai bine în spațiul european. Aceasta era de fapt una dintre imaginile „Adversarului”, imagine profund atăsată inconștientului colectiv, readusă însă zgomotos și în chip periodic în conștiință, mai ales în momentele de criză socială, politică și economică. Fără a intra acum într-o analiză ce ar putea deveni lesne fastidioasă, trebuie remarcat totuși că în această imagine a „Adversarului” pe care o încarna evreul, intrau două componente principale: mai întîi un element mercantîl, asociat cu cămăta, specula, diverse operațiuni financiare ilicite sau judecate ca atare de către opinia populară. Era presupusă avaritia, lăcomia și, în ultimă instanță, se invoca un aspect sordid, declassat, impur. Pe de altă parte, imaginea la care ne referim posedă întotdeauna și o componentă spirituală: purtătorii ei erau văzuți și drept „poporul Cărtii”, studenții unor ascunse și tainice mistere, manipulatorii cunoștințelor periculoase. Interesant este că între cele două componente se crea o legătură: stîl banul, cît și spiritul păreau, pentru popor, a fi opuse „pămîntului mamă”; în ochii săi, ele n-au patrie, sint abstracte, adică sustrate determinărilor locale și particularismelor, sint mai degrabă legate de logică și de rațiune decît de afecte și li înzestrează pe cel ce le posedă cu o putere cumva „nenaturală”, diferită de puterea conferită de resursele naturale ale vieții, dacă nu chiar opusă acestora. Banul și spiritul puteau fi, așadar, pentru conștiința populară, fiecare în parte, atît prin caracterul lor „antinatural”, cît și prin opoziția lor față de atavismele matriarhale, surse de exortare și de teamă. Atunci însă cînd existau posibilitățile de asociere a lor într-o imagine unică și cînd această imagine căpăta un corp, se obține probabil un efect **sinergic**, cum se spune în farmacologie, adică o amplificare a efectului mult dincolo de simpla însumare: teama atîngea niveluri greu de conceput rațional.

Prin urmare, identificarea imaginii „Adversarului”, ce include cele două componente cu evreul, acumularea fricii produse de această imagine încarnată, efectul sinergic al asocierii spiritului și banului în anumite momente socio-politice conducea, în final, la pregătirea cîmpului optim declanșării unui pogrom.

Practic, aceasta se desfășura în mai multe etape: mai întîi, printr-o serie de rumori bine dirijate, biserica și statul intensificau teama de „Adversar”, concretizînd cît mai mult imaginea sa simbolică, precizîndu-i cele două componente și făcînd cît mai ușoară regăsirea lor în populația evreiască. Acțiunea aceasta se dovedea cu deosebire eficientă în masele de țărani analfabeți sau semianalfabeți, strivii de mizerie și de nevoi din estul european, la care fantasmelor inconștientului colectiv acționau cu deosebită forță.

Urma provocarea: un act violent, atribuit evreilor — omor ritual, profanarea unei biserici, ori, ca adesea în Rusia, utilizarea unor acte anarho-teroriste drept pretexte pentru represalii. Evident, motive politice mai obscure sau mai clare erau mai întotdeauna prezente la acest nivel.

Apoi, într-un al treilea act, se săvîrșea pogromul propriu-zis prin care masele încercau să se elibereze de frică anihilînd pe cei care intruchipau imaginea „Adversarului” — evreii. Acțiunile aveau loc, în orice caz, cu complicitatea și cu complicitatea autorităților: masele erau sublim dirijate, poliția devenea invizibilă, organele de justiție nu-și mai făceau datoria etc.

Concluzionînd cele spuse, vom preciza că pentru existența unui pogrom sint necesare următoarele elemente:

— imaginea arhetipală a „Adversarului” cu cele două componente ale sale să poată fi concretizată, intruchipată,

- să existe o masă receptibilă și impresionabilă,
- să existe o complicitate a autorităților,
- să existe un pretext.

Înscenările și teama de „Adevăr”

3. Revenînd acum la evenimentele din iunie 1990 de la București, vreau să susțin ipoteza că ne aflăm, sub aspectul psihologiei masei, înaintea unui fenomen de **transfer**, așa cum acest termen este definit în psihanaliză. Diminuarea drastică a ponderii sociale și demografice a comunității evreiești din România, ca urmare a masivei emigrări, a făcut ca imaginea „Adversarului” să nu se mai poată regăsi în evreu. Din păcate însă, această imagine nu a dispărut ca latentă, ci a tîns să se transfere asupra altui obiect, să-și inventeze într-un fel un nou obiect, să „creeze un evreu” în chip artificial, dar nu în chip arbitrar. Cum însă subconștientul popular nu a putut afla un tip uman unitar, care, precum evreul altă dată, să reunească în sine cele două componente ale imaginii „Adversarului” — spiritul și mercantîlul — acestea două și-au găsit, fiecare în parte, cite un obiect propriu, cite o „populație” specifică care să le obiectiveze. Cele două populații au fost totuși asociate în decursul evenimentelor, ataseate prin fire obscure în mentalul popular, dîndu-se urmare unor sugestii venite din partea puterii. Imaginea „Adversarului” a fost astfel recompușă în baza asocierii celor două componente intruchipate fiecare într-o populație, iar efectul sinergic, sporitor al spaimelor, a fost întretinut. Este evident că, în scenariul acesta, componenta spirituală a fost obiectivată de studenții și de intelectualii, în timp ce componenta mercantîlă și sordidă — de țiganii, **Laolaltă** — studenții și țiganii — sau mai exact imaginile lor suprapuse în mentalul popular, au recompușă imaginea tradițională a poporului lui Israel. **Laolaltă**, studenții și țiganii au deșteptat o teamă atavică, asemănătoare cu cea produsă odinioară de evrei. Întîlnînd un teren favorabil, această teamă s-a aprins din nou, deșînindu-și un nou obiect și legîndu-i pe țigani și pe intelectuali printr-un destin comun. O imagine ancestrală a fricii s-a scîndat după componentele sale ce și-au găsit, fiecare, intruchiparea. Purtătorii acestor componente au fost apoi reasociați prin violență și ură. Iată, spus simplu, explicația brutalităților nemăsurabile și greu de înțeles din 14-15 iunie.

„Piața Universității” — inamicul public

4. Evident, în fapt lucrurile nu stau deloc chiar așa simplu. Oricum, cred că se pot observa cele trei faze ale pogromului „clasic”: mai întîi, desigur, rumorile și feluritele stiri tendențioase care au tîns să-l transforme pe protestatarii din Piața Universității în mari inamici publici. Apoi, asocierea tot mai insistență, făcută în mediile oficiale, dintre elementul spiritual al pieții și cel sordid al ei. Cele două elemente existau, desigur, și în realitate. Dar stabilirea unei legături subterane, puternice, oculte între cele două componente ține de manipularea opiniei publice. Totul a culminat prin nefericita utilizare a cuvîntului „golan” pentru a-i caracteriza pe manifestanții. Chiar dacă ulterior, președintele Iliescu și-a cerut scuze pentru acest cuvînt, apelativul a cristalizat o veritabilă identitate în rîndurile manifestanților. Intelectualii de prestigiu și-au spus cu mîndrie „golani”; dar aceasta a reprezentat, pentru omul simplu, un scandal în plus. Mai grav, prin dubla sa apartenență — prin sensul său propriu, la elementul sordid — dar și la cel spiritual prin noua utilizare — cuvîntul „golan” a declanșat marea panică ancestrală pentru omul simplu și pentru provincial, recompușînd în subconștientul colectiv imaginea ambivalentă a „Adversarului”. „Piața Universității” s-a mitologizat și a devenit, privită atît din afară, cît și dinăuntru, substitutul unui **ghetto**.

Televiziunea — un spațiu sacru

A urmat provocarea. Nu intră în intențiile noastre să cercetăm dedesubturile politice ale întîmplărilor din 13 iunie. Ceea ce ne interesează este să înțelegem cum s-a ajuns la pogromul din zilele următoare. Or, pentru aceasta este nevoie să pricepem felul în care omul simplu și provincialul au înregistrat incidentele din 13. După părerea mea, ceea ce l-a incitat și l-a alarmat pe acesta la cote insuportabile a fost nu atacarea Poliției sau a Ministerului de Interne, ci atacarea și devastarea Televiziunii. Căci în mentalitatea populară post-revoluționară, Televiziunea nu este o simplă instituție publică, ci o veritabilă biserică, un spațiu sacru, cu semnificație soteriologică. Pentru

foarte mulți români, 22 decembrie 1989 s-a fost numai ziua revoluției, ci mai cu seamă ziua noului Bunei Vestiri, a noului Evanghelii eliberatoare și salvatoare. Iar această Bună Vestire a sosit prin Televiziune și s-a identificat cu Televiziunea. Aproximativa coincidență dintre Claciun și revoluție cred că a amplificat caracterul evanghelic, dar și mesianic al Televiziunii, suprapunînd evenimentele politice peste arhaice scenarii mitice. E un fenomen pe care, odată ce l-am citit pe Mircea Eliade, cu a sa „trăvestire a sacralului în profan”, nu poate să ni se pară absurd.

Înțelegem atunci că atocul din 13 iunie împotriva Televiziunii, ce a culminat cu oprirea emisiunii un scurt timp, nu a fost înregistrat de opinia populară numai ca o „încercare de lovitură de stat” așa cum a formulat guvernul, ci, mult mai rău, drept un veritabil **deicid**. Pentru un răstimp, Buna Vestire a fost cuprinsă de tenebre, iar noul Dumnezeu hertzian a murit. Vinovații nu puteau fi decît dușmanii din-loculăuși ai lui Dumnezeu. Atîta doar că evreii de odinioară au devenit „golani” de azi, identificabili în chip mai precis cu studenții și intelectualii pe de-o parte și cu țiganii pe de altă parte. Căci nu intelectualii criticaseră luni de zile la rînd Televiziunea, nu ei o acuzaseră de fals, minciună și impostură, în chipul în care fuseseră învinuși de Cristos? Și nu fuseseră țigani mulți dintre cei care săvîrșiseră atacul, batjocorindu-l pe noul Mesia, tot așa după cum plebea ierusalimită îl batjocorise pe cel vechi?

Reacția de tip pogrom nu s-a lăsat, evident, asteptată. Și este înducabil faptul că, prin complicitate, pasivitate și chiar instigare, autoritățile se fac răspunzătoare de ea. Și totuși, acțiunea masei de mineri a căpătat o autonomie și a îmbrăcat sensuri pe care puterea nici nu le-a prevăzut, nici nu le-a imaginat. M-aș opri la un singur aspect: în afara violențelor îndreptate împotriva unor persoane, mineri, pătrunzînd în Universitate și în Institutul de Arhitectură, au devastat săli de curs, au distrus laboratoare, biblioteci, au nimicit colecții — fapte lipsite de orice sens chiar și din punctul de vedere al unor justițiarși și al unor apărători ai ordinii publice cum se doreau ei. Fenomenul căpăta un sens, dacă este integrat în același scenariu de pogrom de tip tradițional: la „deicid” s-a răspuns prin „oro-fanarea sinagogilor”, prin distrugerea „Cărtii”. Căci centrul de spiritualitate al „golaniilor” era Universitatea, la fel după cum centrul de spiritualitate al evreilor era sinagoga.

Pot fi oare... studenții și țiganii adversarii noștri de astăzi ?

5. Printre obiectiile care s-ar putea, desigur, aduce acestui model, una mai ales mi se pare importantă a fi încă de pe acum lăsată în seamă: se poate afirma că evreii au reprezentat un grup etnic aparte, ceea ce nu este cazul cu studenții și intelectualii. Problema este dacă sentimentul apartenenței la această comunitate e dat doar de originea etnică comună. Fiindcă știm, spre pildă, că, în Grecia veche, atenienii i-au exterminat pe locuitorii insulei Melos, desi aceștia erau la fel de greci ca și ei. În general, războaiele civile n-ar exista și n-ar fi fost purtate cu atîta sălbăticie, dacă membrii grupurilor în conflict nu ar fi avut sentimentul că adversarul aparține în fond, unei alte națiuni decît ei înșiși, chiar dacă toți vorbeau aceeași limbă. Dacă iubirea face ca celălalt să aparțină aceluiași neam cu noi, ura îl determină pe cel de același neam să devină „celălalt”, adversar, dușman.

Cele arătate pot conduce desigur la destule reflexii și ipoteze. Una dintre ele, la care m-am mai referit și cu un alt prilej, este: actuala putere din România mai are prea puțin de-a face cu un regim comunist sau neo-comunist, ceea ce nu înseamnă că democrația la noi este asigurată. Ar fi mult mai corect, pentru a caracteriza puterea actuală, să socotim că ea afișează o clară orientare spre o dreaptă cu tendințe autoritariste și naționaliste. Căci pogromurile au fost caracteristice regimurilor de dreapta din țările est-europene și se întîlnesc și astăzi, pe alte meridiane, în condiții politice asemănătoare. Dimpotrivă, comunismul nu a reușit la acțiuni de masă, spre a-și înălțura sau slăbi adversarii reali sau potențiali, deoarece statul totalitar perfect care este cel comunist nu-și poate permite să tolereze nici măcar relativa autonomie a unei mase sosite în sprînjînul său.

Se poate observa, pe de altă parte, că dacă cele de mai sus sint corecte, fie și în linii mari, trăim, în urma revoluției din decembrie, în plină actualizare a unor mituri colective arhaice. O asemenea actualizare nu este ceva neobișnuit ca urmare a unor traume naționale, dar s-ar cere multă atenție și luciditate din partea factorilor responsabili, pentru a minimaliza consecințele. Căci dacă pentru istoricul mentalităților asemenea actualizări pot constitui sursa unor frisoane de incitare științifică și pot dezlănțui patimi de cercetător, pentru majoritatea cetățenilor acestei țări, ele par să anunțe mai cu seamă riscul unui exces de pasiimi subumane, o mare de primejdii cît și suferințe fără de număr.

Bucătăreasa și mîncătorul de oameni

● ESEU DESPRE RAPORTURILE DINTRE STAT,
MARXISM ȘI LAGĂRELE DE CONCENTRARE ●

ANDRÉ GLUCKSMANN

(Urmare din numărul trecut)

● Ca să nu mori de rațiune

Unitatea pe care și-o descoperă cei prigoniți nu are nimic a face cu Unitatea sfântă dintre stăpîn și sclav, fie ea dialectică și marxistă. Apariția Arhiepiscopului răsturnă geografia intelectuală a culturii din Occident, dezvăluie linii de rînduri ascunse, sudind, totodată, contururile ce păreau foarte îndepărtate. Intre libertățile pe care și le ia plebea, cele pe care literatura și le permite față de cenzori și filozofia nerusinară ce-si viră nasul în betiile legiutorilor se conturează o complicitate întrevăzută în trecut numai în rare și mărețe momente.

Ce au în comun, în rezistența lor, artiștii, conștii și detinutul de drept comun? Dintru început, o singură trăsătură: îndrăznesc să intrerună discursul stăpînului, răspund. Nu: îl răspund; dimpotrivă, răspunsurile lor nu se lasă etichetate ca devieri, opoziții — greseli grosolane catalogate corespunzător — nici digerate de rumegatul oficial. „Datorită artei, ni se întâmplă să avem revelații fulgerătoare la care nici un raționament, oricît de strîn, n-ar putea conduce”. Prigoana care se abate asupra artiștilor depășește cu mult puterea lor inițială de agitație politică (pentru a ține în salți grupulețele era suficient să le îndregești pe unele împotriva altora). Nu-i omagiu cel mai frumos adus de Stalin poeziei? Arta nu poate să ia puterea (cu atît mai rău pentru Malakovski), iar să o apore, nici altă (vezi-i pe Aragon), ci doar să o scurte-circuiteze. Nu „suprarealismul în slujba Revoluției”, poate nici măcar „Revoluția sunătoare”, ci ceea ce, în ea, rămîna ca un ocol al carnavalului medieval, o lume cu fundul în sus, în care oamenii de jos se înțeleg în mod liber, rîzîndu-și de cei de sus.

Arta o dovedește: există întotdeauna o puțină de comunicare ce scapă controlului puterii. Oricare ar fi monopolul puterii. Adevărul, puterea îl poate prăchimba în arma Praydei lui; chiar binele îl poate pune în slujba moralizatoarei edificării a „socialismului”; doar frumusețea fuge printre degetele puterii; de cum ai pus mina pe ea, nu mai e frumoasă, respîndînd în schimb la non-artiști, la detinuti, la țărani, la copii; ceva mai mult decît o cultură; o comunicare fără stăpîni.

Cine va reuși să facă o ființă omenească fantastică și marginală să înțeleagă bucuriile și neezările fratrilor săi îndepărtati, să o facă să înțeleagă ceva despre care n-are nici cea mai mică noțiune?

Propagandă, constringere, dovezi științifice — totul este zadarnic. Dar, din fericire, există pe lumea aceasta un mijloc potrivit: arta, literatura. Artiștii pot infaptul minunea. Ei pot infringe această slăbiciune caracteristică omului care nu învață decît din propria-i experiență, în timp ce experiența celorlalți îl lasă indiferent. Arta transmite de la om la om, în seurtă, for trecre pe pămînt, toată forța unei îndelungi și neobșnuite experiențe, cu povara, culorile și seva vieții: ea o re-crează în carnea noastră și ne permite să o luăm în stăpînire, ea și cum ar fi a noastră.

Re-crează în carnea noastră. Arta trezește o comunicare sălbatică de la trup la trup, de la rană la rană, care nu începează niciodată în siml plebei. Oflerul din Colonia penitenciară se însela, nu discursul stăpînului se cîștie în carnea muncii; rîniții schimbă între ei priviri, rînde vorbesc rînilor. Sirantu, îngrozitor, brutal, pentru că trebuie distrus monopolul cultural al stăpînului. Insuportabil, pentru că printr-un singur act trebuie stabilit contactul, arătat ceva, o muncă un adevăr, interioară interlocutorului, semnificativ, reunite toate aceste potențialități ale limbajului într-un singur eveniment, ca într-o singură străfă:

Fiecare pas, fiecare act, în închisoare, sînt prevăzute și definite prin articole și paragrafe precise. Și, totuși, se întâmplă ca incidente neprevăzute să aibă loc... Într-o zi, ducîndu-ne la baie, am văzut-o venind spre noi, în timp ce treceam prin

„Vincent Van Gogh: purtîndu-și urechea proaspăt tăiată în locul care repugnă cel mai mult înaltei societăți... monstruoasă ureche trimisă în plic lese dintr-o dată din cercul magic în care avortau stupid riturile eliberării, lese cu limba lui Anaxarcos din Abdera tăiată cu dinții și scuipată, plină de singe, drept în fața tiranului Nicocreon, cu limba lui Zenon din Elea scuipată în fața lui Demylos... ambii filozofi supuși la înfiorătoare chinuri, primul — zdrobit de viu într-o piuă.

GEORGES BATAILLE

dreptul clădirii în care era spitalul, pe direcțoarea acestuia. Era ora nouă dimineața. De bună seamă că se ducea la lucru. Deodată, s-a auzit un strigăt într-o încăpere de la etaj și ceva s-a rostogolit la picioarele direcțoarei. Ea s-a aplecat, a privit și a scuipat... Un mîdlar de bărbat, însingurat, rețezat de la rădăcină, zăcea pe asfalt. Vădit lucru, un nefericit internat în spital hotărise să se mutileze, se apropiase încet de un ochi de geam aruncîndu-l pe acolo „cadoul”. Ce-i făcuse ca ca să merite o astfel de răzbunare?

● Afîșe vii

Paliatru, rămîniți în fotoliile voastre, nu încercați să aflați dacă acest om e „obșnuț”; mai curînd ascultați: EUN RĂSPUNS. Răspuns medicilor care se distrează de minune pipînd sexul vreunui bătrîn detinut suferînd de hemoroizi. Răspuns închisorii din Vladimir în care, și azi, cînd scriu aceste rînduri, istoricul Valentin Moroz este deja în a patra lună de greva foamei:

După mai bine de patru luni de grevă a foamei, istoricul ucrainean Valentin Moroz se află într-o situație atît de disperată încît autoritățile sovietice au cerut tatălui și soției lui să-l convingă să-și înceteze acțiunea, anuntă prietenii săi la Paris. Aceștia se tem ca dl. Moroz să nu-și pună în aplicare amenințarea de a se sinucide la 1 ianuarie anul viitor dacă autoritățile nu cedează și nu-l transferă din aspra închisoare din Vladimir într-un lagăr de detenție. Istoricul, care fusese condamnat în 1965 la patru ani de muncă silnică într-un lagăr, a fost din nou arestat în 1970 pentru critici aduse K.G.B.-ului (poliția sovietică) în lucrări republicate; fusese condamnat la paisprezece ani de privație de libertate; șase ani de închisoare, trei ani de detenție într-un lagăr și cinci ani de exil⁶.

Știm cum poate dura atît de mult o grevă a foamei: cu ajutorul terului fierbinte turnat cu sonda într-un stomac subrezit. Imobilizat, la secret, cel ce face greva foamei își varză mîruntălele pe masa umanității, cum făcea celălalt cu sexul. Cine-i simțiti, lumea sau ei? Cine vorbește? Cine taie? De-ar putea autoportretul lui Van Gogh, omul cu urechea tăiată, să ne obișnuască să privim următoarele:

Într-o zi de septembrie 1961, pe cînd leseam la plimbare, Nicolai Scerbakov m-a întrebat de departe, prin gesturi, dacă nu aveam o lamă de ras. În lagăr, nu se întreabă niciodată „de ce”. Cel care îți cere un serviciu are o nevoie. Altfel tot. Dacă ai lucrul pe care îl cauți și-l dai și tacl, Aveam trei lame ascușite în cozorocul sepei. Spre seară, zvonul s-a răspîndit din dormitor în dormitor: Scerbakov și-a tăiat o ureche.

Amănunte am aflat mai tîrziu. Nicolai își tănuase mai întîi pe ureche, înainte de a o tăla (alimintari singele s-ar fi scurs complet înainte să rezească): „In dar, pentru cel de-al XXII-lea Congres al P.C.U.S.”. Apoi și-a amputat urechea, a ciocănit la usă, iar cînd supraveghetorul a venit și a deschis ușa cea mare din exterior Nicolai i-a zvrît prin grilaj urechea cu dedicație⁷.

Nu-i un caz izolat. Tatușul contestatar este contagios, iar autoritățile au elaborat cu promptitudine o politică anti-tatuaj. Indiciu al unor schimbări în Arhiepiscop, la o dată ulterioară perioadei descrise de Soljenitin. Respingîndu-l înotera „nazurilor de nebunia”, Marconko descoperă în aceasta întîlnirea a două forme de protest: al detinutilor de drept comun și al celor politici. Adeseori, în zău de azi, detinutili ruși de drept comun lîngulesc la schimbarea categoriei și fac în așa fel încît, în lagăr, să obțină o nouă condamnare, politică de astă dată. Sînt învidioși pe șorta condamnatilor politici, închinîndu-și, în mod gresit, că aceștia au condiții materiale mai bune (sînt mai reși). Asupra, totuși, la ceva ce există cu adevărat: fermitățile. „Politiile” nu se omorî între ei, se ajută

unul pe altul, gardienii nu-l bumbăcesc în puble. Dacă intrajutorarea al solidarității sînt forme de rezistență politică, detinutili de drept comun introduc altele, care constituie propriul lor aport:

La „politiile”, îi este și mai foame decît la drept comun. Cîteodată e băgat la carceră; la postul de poliție, gardienii îl bumbăcesc. Începe să scrie reclamații și se convinge repede că asta nu folosește în nimic. Totuși, are de ispisit o pedecăpă îndelungată. Aduce ră și formele de protest ale lumii înterope, obiceiurile și ideile acestora.

Și atunci se nase tatuajele. Am cunoscut doi foști detinuti de drept comun deveniți „politiile”: unul era poreclit Musa, celălalt Mazai. Aveau frunțile, obrăzii tatuati: „Comunist-Călăi”. „Comunistii sug singele poporului”. Mai tîrziu, aveam să întilnesc mulți deportați purtînd astfel de maxime gravate pe față. Cel mai adesea, pe frunțile lor stătea scris cu litere mari:

„Sclav al lui Hrusciov”
„Sclav al P.C.U.S.”

Un tînar, pe nume Nicolai Scerbakov, locuia în baraca noastră din lagărul cu regim special. Cînd l-am zărit pe fereastră în curtea de plimbare, era să leșin: pe fata lui nu mai era nici un loc liber. Pe un obraz era scris: „Lenin-Călăi”. Celălalt replica: „Mii de oameni suferă din vina lui”. Sub ochi, „Hrusciov, Brejnev, Voroslov-călăi”. Pe gîtul subțire și gîlbejit, o mină tatuată cu tus avea la încheietură literele „P.C.U.S.”; pe degetul mare, care apăsa pe mărul lui Adam, sta scris „K.G.B.”⁸

Să oferii un buchet de sîrmă ghimpată unui conferențiar oficial, în fața lagărului strîns la un loc, să riști astfel cariera, o bumbăceală, o a doua condamnare, poate moartea — pentru noi e de neînțeles. Este vorba, în condiții foarte dure, de o „manifestație”, de o „acțiune individuală”, de feul celor atît de criticate și disprețuite de experții în științele cîrmuirii. Nu de o luare de putere, ci de o luare de cuvînt: sala este impresionată, ride, flutără, comunicarea se operează orizontal, de la detinut la detinut, scoțînd din circuit ierarhia autorităților⁹.

În acest afîșit de secol se manifestează „aventurist”, se pune în joc pielea, iar cîteodată viața — „Hai, trage!” ar fi fost ultimele cuvinte ale lui Pierre Overney. Frunte barată de tatuaje, stradă tatuată de baricade: de ambele părți ale cortinei de fier, o manifestație nu pretinde să trîmte într-un pur raport de forțe, nici să cîștige puterea, nici să învingă aici și acum. De ce se fac tatuajele? De ce se ridică baricade? De ce se revoltă atîta prizonieri și de ce atît de rar cu speranța de a evada? De ce Ian Palach? Pentru frumusețea gestului? Pentru că frumusețea se transmite ușor? Despre asta, din nou Soljenitin:

Dacă cele două trunchiuri prea vizibile și prea drepte, adevărul și binele, sînt zdrobite, suprimate, înăbușite, poate că atunci va apărea fantastul, imprezizibilul, neașteptatul, iar ramurile arborelui frumuseții vor înmuguri și vor înfiori exact în același loc, implinînd astfel menirea celor trei izolații.

Iar remarcă lui Dostoievski: „Frumusețea va salva lumea”, nu va mai fi o vorbă în vînt, ci o profetie¹⁰.

- 6) Soljenitin, Discours de Stockholm, Scuil.
- 7) Soljenitin, Les droits de l'écrivain, Scuil, p. 108.
- 8) Marconko, op. cit., p. 151.
- 9) Ibid., p. 144.
- 10) Le Monde, 9 noiembrie 1974.
- 11) Marconko, op. cit., p. 87-88.
- 12) Marconko, op. cit.
- 13) Ibidem, p. 257.
- 14) Soljenitin, Les Droits de l'écrivain, p. 98.

Traducere de MARIANA CIOLAN
(Va urma)